

การท่องเที่ยว

ตามรอยเส้นทางสายไหม
สายใยรักจากพระพันปีหลวง

“ตามรอยพระบาทแม่ของแผ่นดิน
ศิลปาชีพผ้าไหม สืบสานมรดกไทย
ประชาเกิดให้พระเกียรติ
สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ
พระบรมราชชนนีพันปีหลวง”

The Royal Mother of Thai Silk
Carrying Forward the Royal Legacy of Her
Majesty Queen Sirikit,
the Queen Mother of the Ninth Reign

กลอนเกิดพระเกียรติ

บทที่ ๑ - กราบบังคมทูลเกิดพระเกียรติ

ขอเดชะ ฝ่าละออง ธูลีพระบาท
ใต้องค์ราชินี ศิริรัตนา พันปีหลวง
พระบารมี แผ่ไพศาล สาดส่องฟ้าดิน
ตั้งทิพย์แสง ฉายชลัลญ์ ทั่วแผ่นดินสุวรรณ
ทรงเป็นมารดา แห่งไทย ปวงประชา
น้อมกราบไหว้ พระเมตตา โอบอุ้มโลกา
นิรันดร์กาล ไม่เคยคลาย สถิตดวงใจ
เก้าสิบสาม พรรษา ทรงงานไม่เคยหน่าย
พระราชกรณียกิจ ไพศาลย์ล้ำเลิศ
เกินกล่าวพรรณนา ได้ทั้งสิ้น ประจักษ์แจ้ง
ทรงเป็นแบบอย่าง ดีงาม แก่ปวงชน
พระเกียรติคุณ ก้องโลก นิรันดร์กาล

บทที่ ๒ - พระมหากรุณาธิคุณ

น้ำทิพย์ จากพระหฤทัย ไหลหลังมีเศยส์
ทรงห่วงใย ราษฎร์ทุกข์ยาก ทั่วทุกถิ่นฐาน
พระบาทสู่ ทูรกันดาร ไม่เคยทอดถอย
พระเมตตา ล้นเกล้า ล้นกระหม่อม
พระราชดำริ ทุกโครงการ เพื่อปวงประชา
ให้มีความสุข ผาสุก สมบูรณ์พูนผล
ทรงเป็นที่พึ่ง ของแผ่นดิน ตราบนิรันดร์
พระบารมี ดำรงอยู่ ในดวงใจไทย

บทที่ ๓ - พระราชนิพนธ์ด้านศิลปาชีพ

ทรงริเริ่ม ศิลปาชีพ แสงทองส่องทาง
จากมือเปล่า สู่ทองคำ มั่นคงยั่งยืน
คู่แผ่นดิน ไทยสยาม ตราบนิรันดร์
ช่วยราษฎร ให้มีงาน เลี้ยงชีพอย่างมั่นคง
ผ้าไหมไทย งามล้ำเลิศ พระหัตถ์ทรงประทาน
ลายทอวิจิตร ศิลป์สีสันทัน ระเบียบตา
จากเรือนชนบท เล็กน้อย สู่สากลโลกา
ก้องกังวาน ชื่อเสียง ผ้าไหมไทย
พระองค์ทรง เป็นมารดา ผ้าไหมแห่งสยาม
ช่างทอมีงาน มีกิน น้ำพระทัยแผ่ใส
พระราชดำริ ล้ำเลิศ ยกระดับหัตถศิลป์
โครงการนับพัน หมื่นล้าน บำบัดทุกข์ราษฎร

บทที่ ๔ - สืบสานพระราชนิธาน

สำนักงาน ววน. และ สกสว. ทั้งมวลชน
น้อมเกล้า ถวายบังคม น้อมสำนึกพระคุณ
ล้นเกล้า ล้นกระหม่อม หาที่สุดมิได้
ขอพระองค์ ทรงสถิต สுகตีสวรรค์สถาน
ขอน้อมนำ พระปณิธาน สืบสานศิลปาชีพ
ผ้าไหมไทย จงรุ่งเรือง คู่แผ่นดินนิรันดร์
ตั้งพระเกียรติคุณ ก้องโลกา ทิวหล้าฟ้า
สถิตในใจ ปวงชน ตราบฟ้าดินสลาย
ขอพระบรมราชินี ผู้ทรงธรรม ประเสริฐศรี
จงทรงพระเกษม เปรมปรีดี สุกติเบญจสุรีย์
พระสิริสวัสดิ์ พิพัฒนามงคล จงมีแต่พระองค์
ตราบนิรันดร์กาล ไม่มีวันสิ้นสุด สถิตสวรรค์

คำนำ

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ ฝ่าละออง ธูลีพระบาท

หนังสือเล่มนี้จัดทำขึ้นเพื่อเทิดพระเกียรติและน้อมรำลึกในพระมหากรุณาธิคุณของ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ผู้ทรงเป็น “แม่ของแผ่นดิน มิ่งขวัญชาวไทย” และ “พระมารดาแห่งผ้าไหมไทย” ที่ทรงอุทิศพระวรกายตลอด ๗๓ พรรษา เพื่อความผาสุกของปวงชนชาวไทย

ตั้งแต่ทรงสถาปนาเป็น สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เมื่อวันที่ ๒๘ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๓ พระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมเยียนราษฎรทุกภูมิภาค ทรงพบเห็นความทุกข์ยากของเกษตรกรที่ประสบปัญหาความยากจน รายได้ไม่เพียงพอ และหนี้สินที่เพิ่มพูน ด้วยพระปรีชาสามารถ พระองค์ได้ทรงริเริ่มโครงการศิลปาชีพ โดยเฉพาะงานหัตถกรรมทอผ้า เพื่อเป็นอาชีพเสริมให้แก่ราษฎร พระองค์ทรงมีพระราชดำริว่า การทอผ้าเป็นศิลปะที่ควรสงวนรักษาเป็นมรดกทางวัฒนธรรม และสามารถสร้างรายได้เสริม ช่วยให้ราษฎรก้าวพ้นจากกับดักของความยากจนได้

พระองค์ได้โปรดเกล้าฯ ให้มีการฝึกอบรมและพัฒนาการทอผ้า โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นพื้นที่แร้นแค้น ผ้าไหมไทยได้รับการพัฒนาจนมีคุณภาพระดับโลก จากหมู่บ้านเล็กๆ สู่วิวาสกาล พระองค์ทรงเป็น “พระมารดาแห่งผ้าไหมไทย” อย่างแท้จริง ที่ทำให้ช่างฝีมือไทยมีงานมีกิน และภาคภูมิใจในงานหัตถศิลป์ของตนเอง วันที่ ๒๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๘ พระองค์ได้เสด็จสู่สวรรคาลัย แม้พระวรกายจะจากไป แต่พระเกียรติคุณและพระบารมียังคงสถิตอยู่ในดวงใจของคนไทยทุกคน ตราบนิรันดร์กาล

หนังสือเล่มนี้จัดทำโดย สำนักงานกองทุนส่งเสริมการวิจัย (ววน.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เพื่อรวบรวมและสรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระราชกรณียกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การดำเนินงานเกี่ยวกับศูนย์ศิลปาชีพ

หนังสือเล่มนี้สืบเนื่องจากโครงการวิจัยของ สกว. เรื่อง “การท่องเที่ยวตามรอยโครงการพระราชดำริแม่ของแผ่นดิน มิ่งขวัญชาวไทย” ซึ่งจัดทำขึ้นเฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสทรงเจริญพระชนมพรรษา ๘๔ พรรษา ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๙ โดยได้สำรวจและรวบรวมพระราชกรณียกิจในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นจุดกำเนิดของโครงการศิลปาชีพ เนื้อหาในหนังสือประกอบด้วย พระประวัติและพระราชกรณียกิจ โครงการศิลปาชีพและการพัฒนาผ้าไหมไทย ศูนย์ศิลปาชีพในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลกระทบต่อชุมชน เส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามรอยพระราชดำริ และแนวทางการ “สืบสาน รักษา พัฒนา และต่อยอด” พระราชกรณียกิจของพระองค์ท่าน

หนังสือเล่มนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเทิดพระเกียรติ เผยแพร่ความรู้จากงานวิจัย ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นแรงบันดาลใจให้คนรุ่นหลัง และสืบสานพระราชปณิธานให้ผ้าไหมไทยและศิลปาชีพงรุ่งเรืองคู่แผ่นดินนิรันดร์

ขอน้อมนำพระปณิธานของพระองค์ มาเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศชาติต่อไป เพื่อให้พระเกียรติคุณของพระองค์ท่านก้องไกลทั่วหล้าฟ้า และสถิตอยู่ในดวงใจของปวงชนชาวไทยตราบฟ้าดินสลาย

ขอพระบรมราชินี ผู้ทรงธรรมประเสริฐศรี จงทรงพระเกษมเปรมปรีดี ในสุคติสวรรค์สถาน

สำนักงานกองทุนส่งเสริมการวิจัย (ววน.)

และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

พฤศจิกายน 2568

Preface

With the utmost reverence and humility, we bow before the royal dust beneath Her feet. This publication has been compiled to pay supreme homage and to eternally commemorate the boundless royal grace and benevolence of Her Majesty Queen Sirikit, the Queen Mother, Her Majesty the Queen Sirikit of the Ninth Reign, who is graciously revered as “The Mother of the Nation, the Beloved Aspiration of all Thais” and “The Royal Mother of Thai Silk.” Throughout Her illustrious 93 years, She devoted Her entire being to the well-being and happiness of the Thai people. Since Her elevation to the exalted title of Her Majesty Queen Sirikit on 28 April 1950, She continually travelled to every corner of the Kingdom to visit Her subjects. Witnessing the hardship and poverty of farmers-burdened by insufficient income and mounting debt—Her Majesty, with extraordinary royal wisdom and foresight, initiated the Royal SUPPORT Foundation’s Arts and Crafts Project (commonly known as the “Arts of the Kingdom” or “Silpachip” project). The primary aim was to provide supplementary occupations, particularly in the field of traditional textile weaving, thereby preserving a precious cultural heritage while generating sustainable additional income that would help lift rural families out of the vicious cycle of poverty. Her Majesty graciously commanded training programs and the continuous improvement of weaving techniques, especially in the impoverished Northeast region. Under Her direct patronage, the quality of Thai silk rose to world-class standards, transforming humble village looms into internationally celebrated works of art. It is for this reason that Her Majesty is universally honored as “The Royal Mother of Thai Silk,” the divine inspiration who ensured that Thai artisans gained dignified livelihoods and took rightful pride in their ancestral craft. On 24 October 2025, Her Majesty ascended to the heavenly abode. Though Her physical presence has departed, Her glorious legacy and protective royal aura remain forever enshrined in the hearts of the Thai people for all eternity. This volume has been jointly produced by the National Research Council of Thailand (NRCT) and the Thailand Science Research and Innovation Fund (TSRI) with the noble intention of gathering and synthesizing research outcomes related to Her Majesty’s royal initiatives, with particular emphasis on the operations of the Arts and Crafts Centrist builds upon the TSRI-supported research project entitled “Cultural Tourism Tracing the Royal Initiatives of the Mother of the Nation, the Beloved Aspiration of Thais,” originally conducted in celebration of Her Majesty’s 84th Birthday Anniversary on 12 August 2016. That project focused on Her Majesty’s royal activities in the Northeast—the birthplace of the Arts and Crafts initiative. The present book therefore encompasses Her Majesty’s biography and royal endeavors, the evolution of the Arts and Crafts Project and Thai silk development, the Arts and Crafts Centers in the Northeast, their socio-economic impact on local communities, cultural tourism routes following Her royal footsteps, and guidelines for “preserving, sustaining, developing, and expanding” Her Majesty’s visionary legacy. The objectives of this publication are to exalt Her Majesty’s supreme glory, to disseminate knowledge derived from scholarly research, to promote cultural and heritage tourism, to inspire present and future generations, and to ensure the perpetual flourishing of Thai silk and traditional crafts alongside the Thai nation. May Her Majesty’s noble aspirations continue to guide the development of our beloved Kingdom, so that her illustrious name may resound throughout the world and remain eternally cherished in the hearts of all Thai people until the end of time. May Her Majesty Queen Sirikit, the Queen Mother, who embodied the highest virtues, dwell in everlasting peace and sublime bliss in the celestial realm.

“ตามรอยพระบาทแม่ของแผ่นดิน
ศิลปาชีพผ้าไหม สืบสานมรดกไทย
ประชาเกิดให้พระเกียรติ
สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ
พระบรมราชชนนีพันปีหลวง”

หนังสือเล่มนี้จัดทำขึ้นเพื่อเกิดพระเกียรติและน้อมสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอันล้นพ้นของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ผู้ทรงเป็น “แม่ของแผ่นดินมิ่งขวัญปวงชน” และ “พระมารดาแห่งผ้าไหมไทย” ผู้ทรงอุทิศพระวรกายตลอด ๙๓ พรรษา เพื่อความผาสุกและศักดิ์ศรีของราชอาณาจักรไทย ด้วยสายพระเนตรอันยาวไกล พระองค์ทรงริเริ่มโครงการศิลปาชีพ ซึ่งเป็นแสงสว่างแห่งความหวัง ช่วยให้พสกนิกรโดยเฉพาะชาวชนบทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ก้าวพ้นความยากจนด้วยการฟื้นฟูภูมิปัญญาผ้าไหมและหัตถศิลป์ไทยให้กลายเป็นมรดกวัฒนธรรมระดับโลก ทำให้ชุมชนมีอาชีพมีรายได้ มีคุณภาพชีวิตที่มั่นคง และมีความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ของตน แม้พระองค์จะเสด็จสู่สวรรคาลัยแล้วพระราชปณิธานและน้ำพระทัยยังคงหล่อเลี้ยงแผ่นดินไทยให้เขียวขจี หนังสือเล่มนี้จึงเกิดจากความร่วมมือของสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (ววน.) และสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) เพื่อรวบรวมองค์ความรู้จากงานวิจัย นำเสนอพระราชประวัติ พระราชกรณียกิจเส้นทางท่องเที่ยวตามรอยพระบาท และแนวทางสืบสานพระราชปณิธาน ให้ผ้าไหมไทยและศิลปาชีพจงเจริญรุ่งเรืองคู่แผ่นดินสยามตราบกาลนิรันดร์ ขอให้หนังสือเล่มนี้เป็น “ดวงประทีปแห่งความจงรักภักดี” ที่จุดประกายให้คนไทยทุกยุคสมัยน้อมนำพระราชปณิธานมาสืบสาน เพื่อพระเกียรติคุณของพระองค์ท่านจะได้สถิตในใจปวงชนและก้องไกลทั่วหล้า

หนังสือเล่มนี้ประกอบด้วย

บทที่ ๑ พระประวัติและพระราชกรณียกิจ

นำเสนอพระประวัติของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ตั้งแต่พระราชสมภพจนถึงการสถาปนาเป็นพระบรมราชินีนาถ พร้อมทั้งพระราชกรณียกิจที่สำคัญตลอด ๔๓ พรรษาโดยเน้นพระราชกรณียกิจด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎร

บทที่ ๒ โครงการศิลปอาชีพ: จากพระราชดำริสู่การปฏิบัติ

อธิบายที่มาและความสำคัญของโครงการศิลปอาชีพ พระราชดำริในการแก้ไขปัญหาความยากจนของราษฎร โดยเฉพาะเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การริเริ่มงานหัตถกรรมทอผ้าเป็นอาชีพเสริมและการพัฒนาผ้าไหมไทยให้เป็นที่ยอมรับในระดับสากล และรวบรวมข้อมูลศูนย์ศิลปอาชีพที่สำคัญในภาคอีสาน

บทที่ ๓ การท่องเที่ยวตามรอยพระราชดำริ (Royal Silk)

แนะนำเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่เชื่อมโยงกับโครงการพระราชดำริทั้งศูนย์ศิลปอาชีพ แหล่งผลิตผ้าไหม พิพิธภัณฑ์ และสถานที่สำคัญที่พระองค์เคยเสด็จเยี่ยมเยียน พร้อมทั้งข้อมูลการเดินทาง ที่พัก และกิจกรรมการท่องเที่ยวที่น่าสนใจ

เส้นที่ ๑ เส้นทางท่องเที่ยวภูพาน..พื้นที่ทรงงาน...เพื่อให้ราษฎรก้าวผ่านความยากจน (นครพนม-สกลนคร)

เส้นที่ ๒ เส้นทางท่องเที่ยวจากน้ำพระทัยสู่...ผ้าไหมแพรวา (ขอนแก่น กาฬสินธุ์ มุกดาหาร)

เส้นที่ ๓ เส้นทางท่องเที่ยวผ้าไหมมัดหมี่ที่ทรงฝัน...สร้างความยั่งยืนให้ปวงราษฎร (บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี)

เส้นที่ ๔ เส้นทางท่องเที่ยวผ้าขิดไหม...สานสายใยรักจากพระราชินีถึงราษฎร (อุดรธานี หนองบัวลำภู หนองคาย)

บทที่ ๔ การสืบสาน รักษา พัฒนา และต่อยอด

นำเสนอแนวทางการสืบสานพระราชปณิธานของพระองค์ท่าน ทั้งในด้านการพัฒนาศิลปอาชีพการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การถ่ายทอดภูมิปัญญาสู่คนรุ่นใหม่ และการพัฒนานวัตกรรมใหม่ๆ เพื่อให้โครงการศิลปอาชีพคงอยู่และเจริญรุ่งเรืองอย่างยั่งยืน

The Royal Mother of Thai Silk

Carrying Forward the Royal Legacy of Her Majesty Queen Sirikit, the Queen Mother of the Ninth Reign

This publication is humbly dedicated in supreme reverence and eternal gratitude to Her Majesty Queen Sirikit, the Queen Mother,

affectionately revered by the Thai people as “The Mother of the Nation, the Beloved Aspiration of All Thais” and “The Royal Mother of Thai Silk.”

Throughout Her illustrious 93 years, She devoted Her entire being to the happiness, dignity, and sustainable well-being of the Thai people. With extraordinary royal foresight, Her Majesty initiated the SUPPORT Foundation’s Arts and Crafts Project - a radiant beacon of hope that lifted countless rural families, particularly in the Northeast, out of poverty. By reviving and elevating the ancestral art of Thai silk weaving and other traditional crafts, She transformed local wisdom into a world-class cultural heritage. Communities were empowered with dignified livelihoods, stable incomes, improved quality of life, and profound pride in their unique identity. Though Her Majesty has ascended to the heavenly realm, Her noble aspirations and boundless compassion continue to nourish the land of Thailand. This volume is the fruit of a close collaboration between the National Research Council of Thailand (NRCT) and the Thailand Science Research and Innovation Fund (TSRI). It compiles scholarly knowledge to present Her Majesty’s biography and royal endeavors, the evolution of Thai silk under Her patronage, cultural tourism routes tracing Her royal footsteps, and practical pathways for preserving, sustaining, developing, and expanding Her visionary legacy — ensuring that Thai silk and traditional arts flourish alongside the Kingdom for all eternity. May this book serve as a “Torch of Loyalty and Devotion,” illuminating the hearts of present and future generations, inspiring them to carry forward Her Majesty’s aspirations so that Her glorious name may forever reside in the hearts of the Thai people and resound throughout the world.

Chapter 1 Biography and Royal Endeavours

A comprehensive account of Her Majesty's life from birth to Her elevation as Queen, together with the most significant royal initiatives across 93 years, with special emphasis on efforts to improve the quality of life of the Thai people.

Chapter 2 Thai Silk : From Cultural Heritage to the Global Stage

The story of Thai silk's renaissance under Her Majesty's patronage — the revival of local wisdom, the creation of exquisite patterns and colours, the elevation to international standards, and the universal recognition of Her Majesty as "The Royal Mother of Thai Silk."

Chapter 3 The Arts and Crafts Project: From Royal Vision to Reality

The origins, significance, and impact of the royal initiative in alleviating rural poverty, particularly among farmers in the Northeast; the promotion of traditional weaving as a supplementary occupation; the transformation of Thai silk into a globally celebrated product; and an overview of key Arts and Crafts Centres in Isan.

Chapter 4 Royal Silk Routes: Cultural Tourism in Her Majesty's Footsteps

Four immersive cultural tourism routes in Northeast Thailand linking royal projects, silk-weaving villages, museums, and historic sites graced by Her Majesty's visits, complete with travel information, recommended accommodation, and enriching activities:

- Route 1 Phu Phan : Royal Development Area Lifting Communities out of Poverty (Nakhon Phanom—Sakon Nakhon)
- Route 2 From Royal Grace to Phrae Wa Silk (Khon Kaen—Kalasin—Mukdahan)
- Route 3 Mud-Mee Silk Revived by Royal Hands: Sustainable Livelihoods for the People (Buriram—Surin—Si Sa Ket—Ubon Ratchathani)
- Route 4 Khid Silk: Weaving Bonds of Love from Queen to People (Udon Thani NongBuaLamphu—Nong Khai)

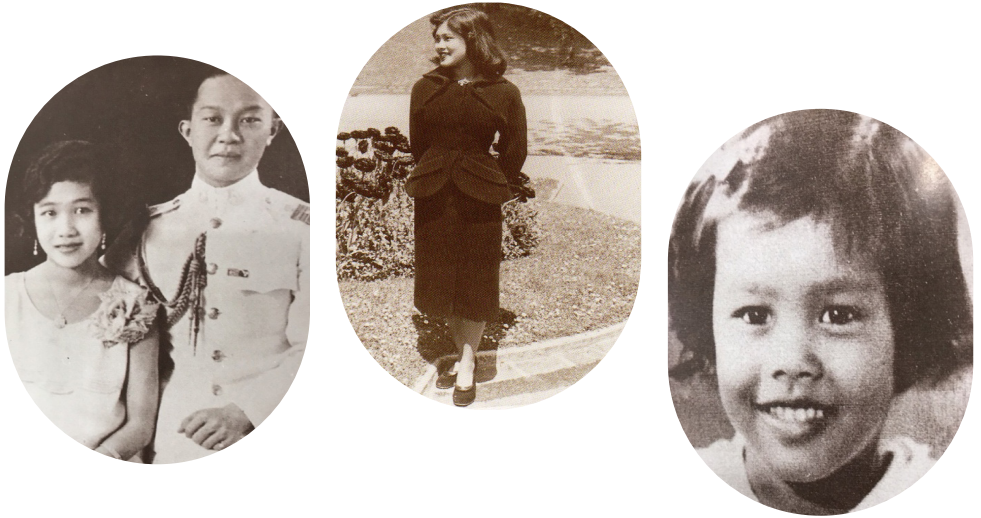
Chapter 5 Preserving, Sustaining, Developing, and Expanding the Legacy

Strategic recommendations for carrying forward Her Majesty's vision through continued support for traditional crafts, cultural tourism promotion, knowledge transfer to younger generations, and the integration of modern innovation — ensuring the enduring prosperity of Thai silk and the Arts and Crafts initiative.

Thailand Science Research and Innovation Fund (TSRI)

November 2025

พระประวัติ
พระราชประวัติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์
พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง

หม่อมเจ้านักขัตรมงคล และหม่อมหลวงบัว กิติยากร และม.ร.ว. สิริกิติ์ กิติยากร
ที่มา: ธนาครเอเชีย. (ม.ป.ป.) (หน้า ๕)

Figure 1 His Serene Highness Prince Nakkhatra Manggala Kitiyakara (later General H.S.H. Prince of Chanthaburi II),
Mom Luang Bua Kitiyakara, and their eldest daughter, Mom Rajawongse Sirikit Kitiyakara
(later Her Majesty Queen Sirikit, the Queen Mother)

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เป็นพระธิดาพระองค์ใหญ่ของพลเอกพระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นจันทบุรีสุรนาถ กับหม่อมหลวงบัว กิติยากร พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามว่า “สิริกิติ์” แปลว่า “ผู้เป็นศรีแห่งกิติยากร”

ทรงพระราชสมภพเมื่อวันศุกร์ ที่ ๑๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ ที่บ้านพลเอก เจ้าพระยาวงศาอนุประพัทธ์ (หม่อมราชวงศ์ สัทธาน สนิทวงศ์) ผู้เป็นบิดาของหม่อมหลวงบัว ณ บ้านเลขที่ ๑๘๐๘ ถนนพระรามหก ตำบลวังใหม่ อำเภอปทุมวัน จังหวัดพระนคร ขณะนั้นเป็นระยะเวลาที่ประเทศเพิ่งเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตย ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พลเอก พระวรวงศ์เธอกรมพระจันทบุรีสุรนาถ มีพระยศเป็นพันเอกหม่อมเจ้านักขัตรมงคล กิติยากร และทรงดำรงตำแหน่งผู้ช่วยเสนาธิการทหารบก หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองในวันที่ ๒๔ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๗๕ หม่อมเจ้านักขัตรมงคล ต้องทรงลาออกจากราชการทหารด้วยรัฐบาลแต่งตั้งให้ทรงดำรงตำแหน่งเลขานุการเอกประจำสถานทูตสยาม ณ กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. สหรัฐอเมริกา ส่วนหม่อมหลวงบัว ซึ่งขณะนั้นมีครรภ์ใกล้กำหนดคลอด ยังคงพำนักอยู่ในประเทศไทย จนให้กำเนิดหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์แล้ว จึงเดินทางตามไปสมทบส่วนหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์นั้น ได้มอบให้ เจ้าพระยาวงศาอนุประพัทธ์ และท้าววนิดาพิจาริณี ผู้เป็นบิดาและมารดาเป็นผู้ดูแลหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ ต้องอยู่ห่างไกลพระบิดาและมารดาตั้งแต่อายุเพียงน้อยนิดบางครั้งราวต้องระหกระเหินไปต่างจังหวัดกับพระบรมวงศานุวงศ์ตามเหตุการณ์ผันผวนทางการเมือง เช่น ใน ปี พ.ศ. ๒๔๗๖ หม่อมเจ้าอัปษรสมาน กิติยากร พระมารดาของหม่อมเจ้านักขัตรมงคลได้ทรงรับพระนัดดาตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ ไปสงขลาด้วย

Early Life and Birth Her Majesty Queen Sirikit, the Queen Mother

Her Majesty Queen Sirikit, the Queen Mother of the Ninth Reign, is the eldest daughter of His Serene Highness Prince Nakkhatra Manggala Kitiyakara (later elevated to General Mom Chao Nakkhatra Manggala Kitiyakara, Prince of Chanthaburi II) and Mom Luang Bua Snidvongs (later Mom Luang Bua Kitiyakara). His Majesty King Prajadhipok (Rama VII) graciously bestowed upon Her the name "Sirikit" meaning "the glory of the Kitiyakara family." Her Majesty was born on Friday, 12 August 1932, at the residence of Chao Phraya Vongseanupraphat (Mom Rajawongse Sadan Snidvongs), House No. 1808, Rama VI Road, Wang Mai Sub-district, Pathum Wan District, Bangkok (the maternal grandfather's residence). Her birth occurred just over one month after Thailand's historic transition from absolute monarchy to constitutional democracy on 24 June 1932. Prior to the 1932 Revolution, Her father held the rank of Colonel Mom Chao Nakkhatra Manggala Kitiyakara and served as Assistant Chief of Staff of the Royal Thai Army. Following the change of government, he resigned from military service and was appointed First Secretary at the Royal Siamese Legation in Washington, D.C., United States of America. Mom Luang Bua, who was then in the late stages of pregnancy, remained in Thailand for the birth. Shortly after Her Majesty's birth, the mother travelled by ocean liner to join her husband in the United States. The infant Mom Rajawongse Sirikit was lovingly cared for by her maternal grandparents, Chao Phraya Vongseanupraphat and Thanpuying Wanida Phicharini. Thus, from her earliest years, Her Majesty grew up separated from both parents. During the turbulent political climate of the period, she occasionally had to relocate to provincial areas with members of the royal family. For instance, in 1933, Her paternal grandmother, Mom Chao Apsornsaman Kitiyakara, took the young princess with her when accompanying King Prajadhipok to Songkhla Province. These formative experiences in a time of profound national transformation forged in Her Majesty a remarkable resilience, patience, and deep compassion for the hardships of the people — qualities that would later become the cornerstone of Her lifelong dedication to alleviating suffering and enhancing the well-being of the Thai people throughout Her 93 years.

หม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ได้เผชิญภาวะสงครามโลกมาเช่นเดียวกับคนไทยทั้งหลาย พระบิดาผู้ทรงเป็นทหาร เป็นผู้ปลูกฝังให้บุตรและบุตรรู้จักความมีวินัย ความอดทน ความกล้าหาญ และความเสียสละ โดยอาศัยเหตุการณ์ในสงครามเป็นตัวอย่าง และสงครามก็ทำให้ผู้คนต้องหันหน้าเข้าช่วยเหลือกันในยามทุกข์ยากสิ่งเหล่านี้หล่อหลอมให้หม่อมราชวงศ์สิริกิติ์มีเมตตาต่อผู้อื่น และรักความมีระเบียบวินัยมาตั้งแต่เยาว์วัย หลังจากสงครามสงบแล้ว นายกรัฐมนตรีในสมัยนั้น คือ นายควง อภัยวงศ์ ได้แต่งตั้งให้หม่อมเจ้านักขัตตรมงคลเป็นรัฐทูตวิสามัญและอัครราชทูตผู้มีอำนาจเต็มประจำราชสำนักเชินต์เจมส์ ประเทศอังกฤษ หม่อมเจ้านักขัตตรมงคลจึงทรงพาครอบครัวทั้งหมดไปด้วยในกลางปี พ.ศ. ๒๔๘๙

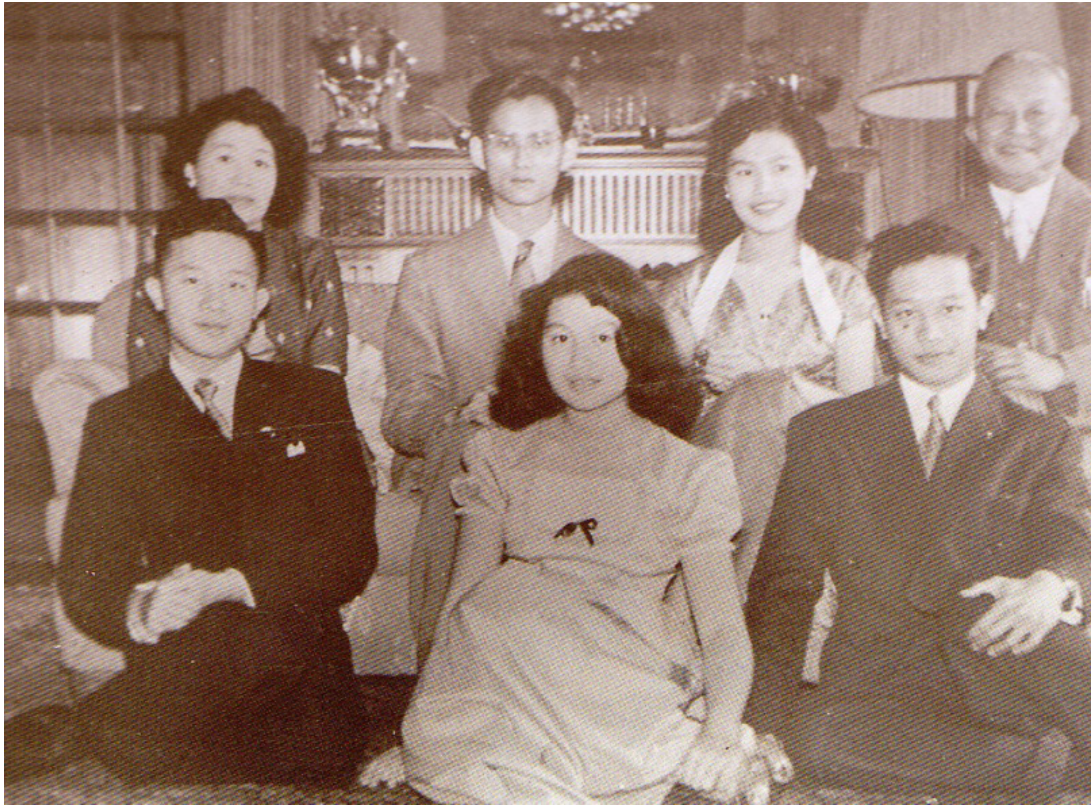
Childhood During World War II and Early Character Formation

Like all Thai people of that era, the young Mom Rajawongse Sirikit lived through the hardships of the Second World War (1941—1945). Her father, a career soldier, personally instilled in his children the values of discipline, endurance, courage, and self-sacrifice, using real wartime events as living lessons. The war also taught the nation the profound importance of mutual assistance and solidarity in times of adversity. These formative experiences forged in Mom Rajawongse Sirikit a deep sense of compassion for others and a lifelong appreciation for order and discipline from a very early age. After the war ended, Prime Minister Khuang Aphaiwong appointed Mom Chao Nakkhatra Manggala Kitiyakara as Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary to the Court of St James's, United Kingdom. In mid-1946, His Serene Highness brought the entire family—including the fourteen-year-old Mom Rajawongse Sirikit—to reside in London, marking the beginning of Her Majesty's extended period of education and diplomatic life in Europe.

ขณะนั้นหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์เรียนจบชั้นมัธยมปีที่ ๓ ของโรงเรียนเซนต์ฟรังซิสซาเวียร์ คอนแวนต์ แล้วระหว่างที่พำนักอยู่ในประเทศอังกฤษ หม่อมราชวงศ์สิริกิติ์เรียนเปียโน ภาษาอังกฤษ และภาษาฝรั่งเศสกับครูพิเศษ แต่พำนักอยู่ที่อังกฤษได้ไม่นาน หม่อมเจ้านักขัตตรมงคลก็ทรงย้ายไปประเทศเดนมาร์ก และประเทศฝรั่งเศสตามลำดับ ระหว่างนี้หม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ ยังคงตั้งใจเรียนเปียโนอย่างขะมักเขม้นเพื่อเตรียมสอบเข้าวิทยาลัยการดนตรีที่มีชื่อเสียงของกรุงปารีส พ.ศ. ๒๔๙๑ ขณะที่หม่อมเจ้านักขัตตรมงคลและครอบครัวอยู่ในปารีสนั้น ได้มีโอกาสรับเสด็จพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาภูมิพลอดุลยเดชอยู่เสมอ ด้วยโปรดเสด็จฯ ไปทอดพระเนตรโรงงานทำรถยนต์ในกรุงปารีส จนเป็นที่ทรงคุ้นเคย และต้องพระราชอัธยาศัย ฉะนั้น เมื่อพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงประสูติที่เหตุทางรถยนต์ในประเทศสวีเดนแลนด์ ต้องประทับรักษาพระองค์ ในสถานพยาบาล จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้หม่อมหลวงบัวพญาตรีทั้งสอง คือ หม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ และหม่อมราชวงศ์บุษบาเข้าเฝ้าทูลละอองพระบาทเยี่ยมพระอาการเป็นประจำจนพระอาการประชวรทุเลาลง เสด็จฯ กลับพระตำหนักได้ สมเด็จพระราชชนนีมีรับสั่งขอให้หม่อมราชวงศ์สิริกิติ์อยู่ศึกษาต่อที่เมืองโลซานน์ ในโรงเรียนประจำชื่อโรงเรียน Riante Rive ซึ่งเป็นโรงเรียนที่มีชื่อเสียงด้านการสอนวิชาพิเศษแก่กุลสตรี คือ ภาษา ศิลปะ ดนตรี ประวัติวรรณคดีและประวัติศาสตร์

Education and the Fateful Meeting in Europe

By that time, Mom Rajawongse Sirikit had completed Grade 9 (Mathayom 3) at St Francis Xavier Convent School in Bangkok. While residing in England, she received private tuition in piano, English, and French. The family's stay in London was brief, however, as Mom Chao Nakkhatra Manggala was subsequently posted as Ambassador to Denmark and later to France. Throughout these moves, Mom Rajawongse Sirikit continued her intensive piano studies in preparation for the entrance examination to a prestigious conservatory in Paris. In 1948, while the family was stationed in Paris, they had the privilege of regularly receiving His Majesty King Bhumibol Adulyadej (Rama IX), who was then studying in Switzerland and frequently visited Paris, particularly to observe automobile manufacturing plants, an interest that brought Him into close and cordial contact with the Kitiyakara family. On 4 October 1948, His Majesty sustained serious injuries in a car accident near Lausanne, Switzerland, and was hospitalised for an extended period. During His convalescence, He graciously summoned Mom Luang Bua to bring her two daughters, Mom Rajawongse Sirikit and Mom Rajawongse Busba, to visit Him regularly at the clinic. These visits continued until His Majesty's condition improved sufficiently for Him to return to the royal villa. At the request of Her Majesty Queen Sangwan Talapat (the Queen Mother of King Rama IX), Mom Rajawongse Sirikit remained in Lausanne to continue her education at Riante Rive, a renowned Swiss boarding school for young ladies of distinguished families. The curriculum emphasised refined accomplishments befitting young women of high station: foreign languages, fine arts, music, literature, and history. It was at Riante Rive, Lausanne, that the young Mom Rajawongse Sirikit—already admired for her grace, intelligence, and artistic talent—would soon be reunited with His Majesty King Bhumibol Adulyadej under circumstances that would change the course of Thai history forever, leading to their engagement and eventual marriage on 28 April 1950—seven days before His Majesty's coronation as King Rama IX.

ทรงฉายพร้อมด้วย ม.ล.บัว กิติยากร, กรมพระจันทบุรีสรวรรณ (แถวหลัง)
ม.ร.ว.อดุลย์กิติ, ม.ร.ว. บุษบา และ ม.ร.ว.กัลยานกิติ (แถวหน้า)
ที่มา: ธนาคารเอเชีย. (ม.ป.ป.) (หน้า 9)

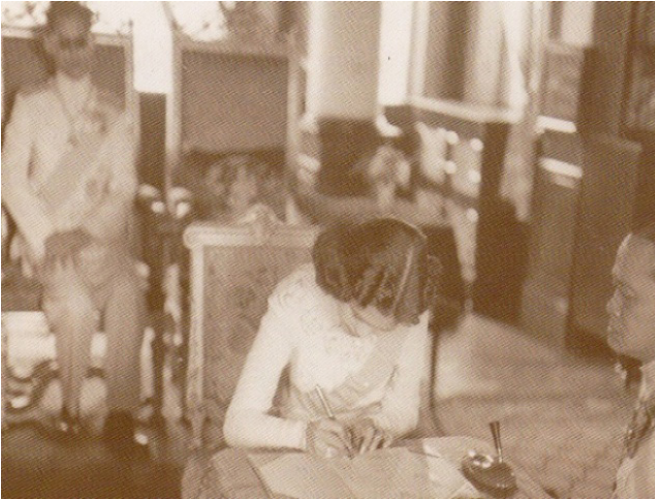
Her Majesty Queen Sirikit, the Queen Mother (as Mom Rajawongse Sirikit Kitiyakara), photographed with her family:
Back row (left to right): Mom Luang Bua Kitiyakara (mother) and His Serene Highness Prince Nakkhatra Manggala,
Prince of Chanthaburi II (father), Front row (left to right): Mom Rajawongse Adulkit Kitiyakara, Mom Rajawongse
Busba Kitiyakara, and Mom Rajawongse Kalyanakit Kitiyakara

ต่อมาอีก ๑ ปี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้หม่อมเจ้านักขัตรมงคลและครอบครัวมาเฝ้าฯ สมเด็จพระราชชนนีรับสั่งขอม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ต่อหม่อมเจ้านักขัตรมงคล และประกอบพระราชพิธีหมั้นอย่างเรียบง่าย ณ โรงแรมวินด์เซอร์อันเป็นที่พักในครั้งนั้นของหม่อมเจ้านักขัตรมงคล ในวันที่ ๑๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๙๒ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงใช้พระอำนาจที่สมเด็จพระราชบิดาทรงหมั้นสมเด็จพระราชชนนีเป็นพระอัครมเหสีแล้วคงให้หม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ศึกษาต่อไป เมื่อเสด็จนิวัตพระนครเพื่อถวายพระเพลิงพระบรมศพ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๔๙๓ นั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้หม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ ตามเสด็จ ด้วย

The Royal Engagement and Return to Thailand

One year later, in July 1949, His Majesty King Bhumibol Adulyadej graciously summoned Mom Chao Nakkhatra Manggala and his family to an audience. During the visit, Her Majesty Queen Sangwan Talapat (the Queen Mother) personally requested that Mom Chao Nakkhatra Manggala grant his permission for the betrothal of Mom Rajawongse Sirikit. A quiet and private engagement ceremony was held on 19 July 1949 at the Windsor Hotel in Lausanne, where the Kitiyakara family was then residing. His Majesty bestowed upon Mom Rajawongse Sirikit the very same diamond engagement ring that His late father, Prince Mahidol of Songkla, had once given to Queen Sangwan Talapat. Following the engagement, Mom Rajawongse Sirikit continued her studies as planned. When His Majesty returned to Bangkok in March 1950 to preside over the cremation rites of His elder brother, His Majesty King Ananda Mahidol (Rama VIII), He graciously invited Mom Rajawongse Sirikit to accompany Him to Thailand for the first time as His officially betrothed fiancée. This journey marked the beginning of Her permanent return to Siam, culminating in the grand royal wedding ceremony on 28 April 1950, just one week before His Majesty's coronation as King Rama IX on 5 May 1950, and the subsequent elevation of Mom Rajawongse Sirikit to Her Majesty Queen Sirikit of the Kingdom of Thailand.

พระราชทานน้ำพระพุทธมนต์และเทพมนต์ จากสมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้าและทรงลง พระนามาภิไธยในสมุดทะเบียนสมรส ที่มา : ธนาครเอเชีย. (ม.ป.ป.) (หน้า ๑๐)
His Majesty King Bhumibol Adulyadej the Great (Rama IX) bestows holy water and sacred lustral water that had been blessed by Her Majesty Queen Sri Savarindira, the Queen Grandmother (Queen Sri Savarindira Baromrajadevi, the Queen Dowager and Royal Great-Grandmother), upon Her Majesty Queen Sirikit during the royal wedding ceremony. His Majesty then graciously signs the royal marriage register.

วันที่ ๒๘ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๓ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งการพระราชพิธีราชาภิเษกสมรส ณ วัดสระปทุม สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ถวายน้ำพระพุทธมนต์ เทพมนต์ และทรงเจิมแต่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และทรงรดน้ำพระพุทธมนต์ เทพมนต์ และทรงเจิมแต่หม่อมราชวงศ์ศิริกิติ์ ในการนี้ได้ทรงจดทะเบียนสมรสตามกฎหมาย และในวันนั้น พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้ทรงสถาปนาหม่อมราชวงศ์ศิริกิติ์เป็นสมเด็จพระราชินี

พระราชพิธีบรมราชาภิเษกทรงรับพระราชทานเฉลิมพระยศเป็นสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี
ที่มา : ธนาคกรเอเชีย. (ม.ป.ป.) (หน้า ๑๑)

Figure 2.6 The Coronation Ceremony, 5 May 1950: Her Majesty Queen Sirikit receives the formal investiture and proclamation of the title Somdet Phra Nang Chao Sirikit Phra Borommarachini (Her Majesty Queen Sirikit, the Queen Consort) during the sacred rites of the Royal Coronation of His Majesty King Bhumibol Adulyadej the Great (Rama IX) at the Grand Palace, Bangkok.

Source : Asia Bank. (n.d.). (p. 11)

The Royal Wedding and Elevation to Queenship

On 28 April 1950, His Majesty King Bhumibol Adulyadej the Great graciously commanded that the Royal Wedding Ceremony be held at Sraphum Palace, the residence of Her Majesty Queen Sri Savarindira, the Queen Grandmother. During the solemn and sacred rite:

- Her Majesty Queen Sri Savarindira Baromrajadevi, the Queen Dowager and Royal Great-Grandmother, personally bestowed holy water and sacred lustral water upon His Majesty the King and performed the ceremonial anointing (ทูลเกล้าฯ).
- She then poured the holy water and sacred lustral water upon Mom Rajawongse Sirikit and likewise anointed her.

On the same day, the civil marriage was formally registered in accordance with Thai law. Immediately thereafter, His Majesty King Bhumibol Adulyadej proclaimed the elevation of Mom Rajawongse Sirikit Kitiyakara to the exalted title and dignity of Her Majesty Queen Sirikit. Exactly one week later, on 5 May 1950, His Majesty was crowned King Rama IX, and Queen Sirikit was crowned alongside Him as Queen Consort of the Kingdom of Thailand, marking the beginning of a 69-year reign distinguished by unparalleled devotion to the Thai people and the enduring legacy of Their Majesties as the beloved “Father and Mother of the Nation.”

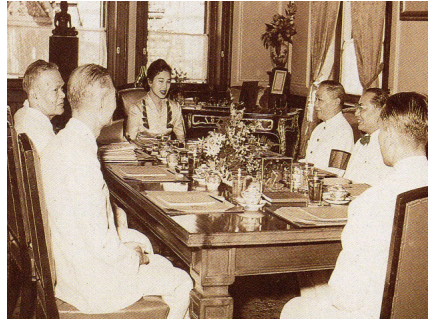
วันที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๙๓ เป็นวันพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงรับเฉลิมพระบรมนามาภิไธยว่า “พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหาจักรีบรมราชูปถัมภ์ จักรีนถบดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร” และทรงสถาปนาเฉลิมพระยศสมเด็จพระราชินี ขึ้นเป็นสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินี วันที่ ๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๙๓ ทั้ง ๒ พระองค์เสด็จพระราชดำเนินกลับประเทศ สวิตเซอร์แลนด์ เพราะแพทย์ผู้ถวายการรักษาพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาภูมิพลอดุลยเดช กราบบังคมทูลแนะนำให้ทรงพักรักษาพระองค์อีกระยะหนึ่ง ในปีพุทธศักราช ๒๕๙๔ สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีมีพระประสูติกาลสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าอุบลรัตน์ราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี ณ โรงพยาบาลมงซัวซีส์ เมืองโลซานน์ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ เมื่อเจริญพระชันษาได้ ๗ เดือนทั้ง ๓ พระองค์จึงเสด็จนิวัตประเทศไทย ประทับ ณ พระที่นั่ง อัมพรสถาน พระราชวังดุสิต สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดาฯ ซึ่งต่อมาทรงได้รับการสถาปนาเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนสุดาฯ กิติวัฒนาดุลโสภาคย์ ซึ่งต่อมาทรงได้รับการสถาปนาเป็นสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ได้ประสูติต่อมาตามลำดับ ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน รวมพระราชโอรส และพระราชธิดา ๔ พระองค์

The Coronation and the Royal Family

On 5 May 1950, the sacred Royal Coronation Ceremony was solemnly performed at the Grand Palace. His Majesty King Bhumibol Adulyadej the Great received the full ceremonial title: Phra Bat Somdet Phra Poraminthra Maha Bhumibol Adulyadej Mahitalathibet Ramathibodi Chakkrinaruebodin Sayamindrachiraj Boromanathbophit and formally ascended the throne as the ninth monarch of the Chakri Dynasty. On the same day, His Majesty proclaimed the elevation of Her Majesty Queen Sirikit to the exalted title: Somdet Phra Nang Chao Sirikit Phra Borommarachini (Her Majesty Queen Sirikit, the Queen Consort). On 5 June 1950, Their Majesties returned to Switzerland so that His Majesty could complete the final phase of medical treatment and convalescence as advised by the royal physicians. On 5 April 1951, Her Majesty Queen Sirikit gave birth to Their first child, Her Royal Highness Princess Ubolratana Rajakanya Sirivadhana Phannavadi, at Montchoisi Hospital, Lausanne, Switzerland. Seven months later, in November 1951, Their Majesties and the infant princess returned permanently to Thailand and took up residence at Amphorn Sathan Residential Hall, Dusit Palace. Subsequently, three more royal children were born at Amphorn Sathan Residential Hall:

- 28 July 1952 — His Royal Highness Prince Vajiralongkorn
(later elevated to Crown Prince Maha Vajiralongkorn,
and subsequently King Rama X)
- 2 April 1955 — Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn
(later elevated to Princess Maha Chakri Sirindhorn,
the Princess Royal)
- 4 July 1957 — Her Royal Highness Princess Chulabhorn Walailak
(later elevated to Princess Chulabhorn, the Royal Princess)

Their Majesties were thus blessed with four royal children — one son and three daughters — who have continued to serve the Thai people with unwavering dedication, in keeping with the noble example set by Their august parents.

ทรงกล่าวปฏิญาณต่อรัฐสภา เมื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม แต่งตั้งให้ทรงเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ประทับเป็นประธานในการประชุมคณะองคมนตรี ในระหว่างทรงดำรงตำแหน่ง ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์
ที่มา : อนาคตเอเชีย. (ม.ป.ป.) (หน้า ๑๑)

Her Majesty Queen Sirikit, the Queen Mother, delivering the Oath of Office before the National Assembly upon being graciously appointed by His Majesty the King as Regent of the. Also shown: Her Majesty presiding over a meeting of the Privy Council during the period she served as Regent.

ปลายปี พ.ศ. ๒๔๙๘ สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ผู้ทรงดำรงตำแหน่งสภานายิกาแห่งสภาอากาศไทยเสด็จสวรรคต พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาภูมิพลอดุลยเดช จึงทรงแต่งตั้งสมเด็จพระบรมราชินีให้ทรงดำรงตำแหน่งสภานายิกาสืบแทน เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๙๙ และในปีนี้เองที่พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เสด็จออกทรงพระผนวชตามโบราณราชประเพณี จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งสมเด็จพระบรมราชินีให้ทรงเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ และภายหลังเมื่อทรงลาพระผนวชแล้ว ได้ทรงสถาปนาพระอิสริยยศกิติ์ขึ้นเป็นสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ อันมีความหมายว่า ทรงเป็นที่พึ่งของประชาชน นับเป็นสมเด็จพระบรมราชินีนาถพระองค์ที่สองของไทย ต่อจากสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ซึ่งทรงเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คราวเสด็จพระราชดำเนินเยือนยุโรป

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจน้อยใหญ่ เป็นลำดับมา ทั้งในฐานะที่ทรงเป็นสมเด็จพระบรมราชินีนาถของไทย และในฐานะผู้พระราชทานหัตถ์แห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว กล่าวคือ ทรงช่วยแบ่งเบาพระราชภาระทั้งหลายไปได้มาก ทั้งยังมีพระราชดำริริเริ่มใหม่เพื่อประโยชน์ในการฟื้นฟูอนุรักษ์ และการพัฒนาประเทศอยู่เนื่อง ๆ ดังเห็นได้ชัดจากพระราชกรณียกิจที่เผยแพร่สู่สายตาประชาชนอยู่ทุกวันนี้ (สำนักพระราชวัง, ๒๕๕๘, เว็บไซต์)

Elevation to Queen Regent and Queen Mother of the Nation

At the end of 1955, Her Majesty Queen Sri Savarindira, the Queen Grandmother and Patron of the Thai Red Cross Society, passed away. On 12 August 1956 — Her Majesty's 24th birthday — His Majesty King Bhumibol Adulyadej graciously appointed Queen Sirikit as President and Patron of the Thai Red Cross Society, a position She has held with unparalleled distinction ever since. In the same year, His Majesty entered the monastic order as a Buddhist monk in accordance with ancient royal tradition (22 October - 5 November 1956). During this sacred period, He appointed Queen Sirikit as Regent of the Kingdom - the first time in Thai history that a Queen Consort had been entrusted with full regal authority. Her Majesty performed the duties of head of state with exemplary grace and wisdom. Upon His Majesty's disrobing, He further elevated Her Majesty's title on 5 December 1956 to Somdet Phra Nang Chao Sirikit Phra Borommarachinanat ("Her Majesty Queen Sirikit, the Queen Regent"),

bestowing upon Her the historic designation Phra Borommarachinanat — meaning "Queen who is the refuge and protector of the people." She thus became only the second Queen Regent in Thai history, following Queen Sri Patcharindra (Queen Consort of King Chulalongkorn), who had served as Regent during King Rama V's Grand Tour of Europe in 1907. From that moment onward, Her Majesty Queen Sirikit, the Queen Regent, carried out an extraordinary array of royal duties — both as the nation's Queen and as the perfect royal consort and partner of His Majesty the King. She shared and lightened His Majesty's immense burden, while ceaselessly initiating groundbreaking projects for the preservation of Thai culture, the revival of traditional arts, and the sustainable development of the Kingdom. The fruits of these tireless endeavours — most notably the royal patronage of Thai silk and the establishment of the SUPPORT Foundation's Arts and Crafts Project — continue to benefit the Thai people and shine before the world to this day (Royal Secretariat, 2015).

ทรงเป็นแม่พระของแผ่นดิน
...พลิกชีวินพ้นความยากจน
พระเมตตาแผ่ไพศาล...
สร้างงานศิลปะอาชีพ

ปลายปี พ.ศ. ๒๔๙๘ สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ผู้ทรงดำรงตำแหน่งสภานายิกาแห่งสภาการศึกษาเสด็จสวรรคต พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช จึงทรงแต่งตั้งสมเด็จพระบรมราชินีให้ทรงดำรงตำแหน่งสภานายิกาสืบแทน เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๙๙ และในปีนี้เองที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เสด็จออกทรงพระผนวชตามโบราณราชประเพณี จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งสมเด็จพระบรมราชินีให้ทรงเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ และภายหลังเมื่อทรงลาพระผนวชแล้ว ได้ทรงสถาปนาพระอิสริยยศกิติ์ขึ้นเป็นสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ อันมีความหมายว่า ทรงเป็นที่พึ่งของประชาชน นับเป็นสมเด็จพระบรมราชินีนาถพระองค์ที่สองของไทย ต่อจากสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ซึ่งทรงเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คราวเสด็จพระราชดำเนินเยือนยุโรป

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจน้อยใหญ่ เป็นลำดับมา ทั้งในฐานะที่ทรงเป็นสมเด็จพระบรมราชินีนาถของไทย และในฐานะคู่พระราชหฤทัยแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว กล่าวคือ ทรงช่วยแบ่งเบาพระราชภาระทั้งหลายไปได้มาก ทั้งยังมีพระราชดำริริเริ่มใหม่เพื่อประโยชน์ในการฟื้นฟูอนุรักษ์ และการพัฒนาประเทศอยู่เนื่อง ๆ ดังเห็นได้ชัดจากพระราชกรณียกิจที่เผยแพร่สู่สายตาประชาชนอยู่ทุกวันนี้ (สำนักพระราชวัง, ๒๕๕๘, เว็บไซต์)

The Historic 1955 Royal Visit to Northeast Thailand(The journey that changed the fate of Thai silk forever)Following official visits to the Central region, Their Majesties King Bhumibol Adulyadej the Great and Queen Sirikit departed Bangkok on a special royal train from Chitralada Station, embarking on an unprecedented 19-day journey (2—20 November 1955) to the Northeast (Isan) — the first extensive royal tour of the region in decades.The royal itinerary covered fifteen provinces: Nakhon Ratchasima, Chaiyaphum, Khon Kaen, Loei, Udon Thani, Nong Khai, Sakon Nakhon, Nakhon Phanom, Kalasin, Maha Sarakham, Roi Et, Ubon Ratchathani, Si Sa Ket, Surin and Buriram

Their Majesties returned to Bangkok on 20 November 1955.During this gruelling yet profoundly moving journey, Queen Sirikit personally witnessed the extreme poverty of rural farmers, especially the women who, after the harvest season, had no supplementary income and often fell deeply into debt. It was on this very tour, amid the dusty villages of Isan, that the seed of the royal initiative later known as the SUPPORT Foundation’s Arts and Crafts Project (โครงการศิลปาชีพ) was planted in Her Majesty’s heart - a vision that would eventually rescue hundreds of thousands of families from poverty and resurrect Thai silk as a global cultural treasure.

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เยี่ยมราษฎรภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
ที่มา : สุประภาดา เกษมสันต์ (๒๕๓๕, หน้า ๓๓)

His Majesty King Bhumibol Adulyadej the Great and Her Majesty Queen Sirikit, the Queen Mother, graciously visit and interact with villagers in the Northeast region of Thailand — the area that would later become the birthplace of Her Majesty’s royal initiative to revive Thai silk and establish the Arts and Crafts Project.Source: Supraphada Kasemsant (1992, p. 33)

เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๓ เกิดอุทกภัยที่จังหวัดนครพนม น้ำหลากล้นสองฝั่งแม่น้ำศรีสงครามเข้าท่วมไร่นาและบ้านเรือนราษฎร จนต้องประสบความเดือนร้อน อย่างแสนสาหัส ความได้ทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ดังนั้นเมื่อน้ำลดลงพอเสด็จเยี่ยมราษฎรได้ ทั้งสองพระองค์ ได้เสด็จฯ โดยเฮลิคอปเตอร์พระที่นั่ง ไปยังจังหวัดนครพนม เมื่อวันที่ ๒๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๓ เพื่อพระราชทานเครื่องอุปโภคบริโภคเป็นการบรรเทาความเดือดร้อนแก่ราษฎร ทั้งสองพระองค์ ได้เสด็จฯ โดยเฮลิคอปเตอร์พระที่นั่งไปยังนครพนม เมื่อวันที่ ๒๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๓ เพื่อพระราชทานเครื่องอุปโภคบริโภค เป็นการบรรเทาความเดือดร้อนแก่ราษฎร มีราษฎรมารอรับเสด็จกันอย่างเนืองแน่นจากหลายอำเภอในจังหวัดนครพนม เช่น อำเภอท่าอุเทน อำเภอศรีสงคราม อำเภอนาหว้า เป็นต้น หญิงชาวบ้านแทบทุกคนนุ่งซิ่นไหมมัดหมี่มารับเสด็จ ซึ่งมีความสวยงามมาก สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ได้ทอดพระเนตรผ้าไหมเหล่านี้ด้วยความสนพระราชหฤทัยยิ่ง ทรงซักถามราษฎรจนได้ความว่า ราษฎรทอผ้าไหมมัดหมี่ไว้ใช้กันเองในครัวเรือน ไม่ได้ทอขาย เพราะแม้จะขายก็ได้ราคาถูก ไม่คุ้มกับเวลาและแรงงานในการทอ

The Spark of the Royal Silk Revival : Nakhon Phanom, 27 November 1970

In November 1970, catastrophic flooding struck Nakhon Phanom Province. The Sri Songkhram River burst its banks, inundating vast rice fields and thousands of homes, leaving villagers in dire distress. As soon as the waters receded enough to allow access, Their Majesties King Bhumibol Adulyadej the Great and Queen Sirikit flew by royal helicopter to Nakhon Phanom on 27 November 1970 to personally distribute emergency relief supplies and offer royal solace. Tens of thousands of villagers from districts such as Tha Uthen, Sri Songkhram, and Na Wa flocked to receive Their Majesties. Almost every woman wore her finest hand-woven mud-mee silk pha sin (tie-dyed silk tube skirt) to honour the royal audience — the intricate patterns and rich colours creating a breathtaking sea of traditional beauty. Her Majesty Queen Sirikit, deeply moved by the exquisite craftsmanship, inquired about the weavers' lives. She learned that these magnificent textiles were woven only for personal or ceremonial use within the family. When occasionally sold, the price was so low that it barely covered the months of painstaking labour required — a vivid illustration of the crushing poverty that trapped rural women after each harvest season. It was at that moment, standing among the flood survivors of Nakhon Phanom surrounded by their ancestral mud-mee silk, that the definitive resolve crystallised in Her Majesty's heart: Thai silk must be revived, its quality elevated, and its weavers granted dignified, sustainable livelihoods. This single day in 1970 became the true genesis of the royal initiative that would later be formalised as the SUPPORT Foundation's Arts and Crafts Project — the lifeline that lifted hundreds of thousands of rural families out of poverty and restored Thai silk to its rightful place on the world stage.

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเสด็จฯ เยี่ยมราษฎร ที่ประสบภัยน้ำท่วม
ที่จังหวัดนครพนม เมื่อวันที่ ๒๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๓
ที่มา: มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ ในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ (๒๕๓๕, หน้า ๑๘)

27 His Majesty King Bhumibol Adulyadej the Great and Her Majesty Queen Sirikit, the Queen Mother, graciously visit flood victims in Nakhon Phanom Province. Their Majesties personally waded through floodwaters to distribute relief supplies and comfort stricken villagers, demonstrating the boundless royal compassion that earned Them the eternal title "Father and Mother of the Nation."

Source: SUPPORT Foundation under the Royal Patronage of Her Majesty Queen Sirikit (1992, p. 18)

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีและสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารีทรงงานในพื้นที่พร้อมคณะทำงาน
 ที่มา: พิพิธภัณฑ์ผ้าในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ (๒๕๕๕, หน้า ๔๖-๔๗)

His Majesty King Bhumibol Adulyadej the Great, together with Her Majesty Queen Sirikit, the Queen Mother, Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn, and Her Royal Highness Princess Chulabhorn, actively engaged in fieldwork alongside the royal team. This rare photograph captures four generations of the Royal Family working side-by-side in a remote Northeast village, embodying the unbroken royal commitment to rural development and the preservation of traditional crafts that has defined the SUPPORT Foundation for over half a century.

Source: Queen Sirikit Museum of Textiles (2012, pp. 46-47)

สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ ทรงงานในพื้นที่ จะทรงใกล้ชิดกับชาวบ้าน
ทรงไต่ถามถึงครอบครัว ความเป็นอยู่ ลูกๆ การทำมาหากิน และทรงชวนให้ทอผ้า มีพระราชดำริให้ผ้าทอฝีมือชาวบ้านดัดเย็บเป็นฉลอง
พระองค์ให้ชาวบ้านดูเป็นกำลังใจและแบบอย่าง รวมทั้งทรงพระกรุณาฯ โปรดเกล้าฯ ให้จัดประกวดผ้าทอมือ
และพระราชทานรางวัลเพื่อพัฒนางาน

ที่มา : พิพิธภัณฑ์ผ้าในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ (๒๕๕๕, หน้า ๔๘-๔๙)

Her Majesty Queen Sirikit, the Queen Mother, working directly among village weavers in Northeast Thailand. Seated on the ground or simple mats, She converses intimately with the women, inquiring about their families, children, livelihoods, and daily hardships. Her Majesty encourages them to weave, personally wears garments fashioned from their hand-woven cloth as both inspiration and royal endorsement, and graciously organises annual competitions with royal prizes to continually raise quality and pride in their craft. These moments of profound closeness and encouragement remain the very soul of the SUPPORT Foundation.

Source: Queen Sirikit Museum of Textiles (2012, pp. 48-49)

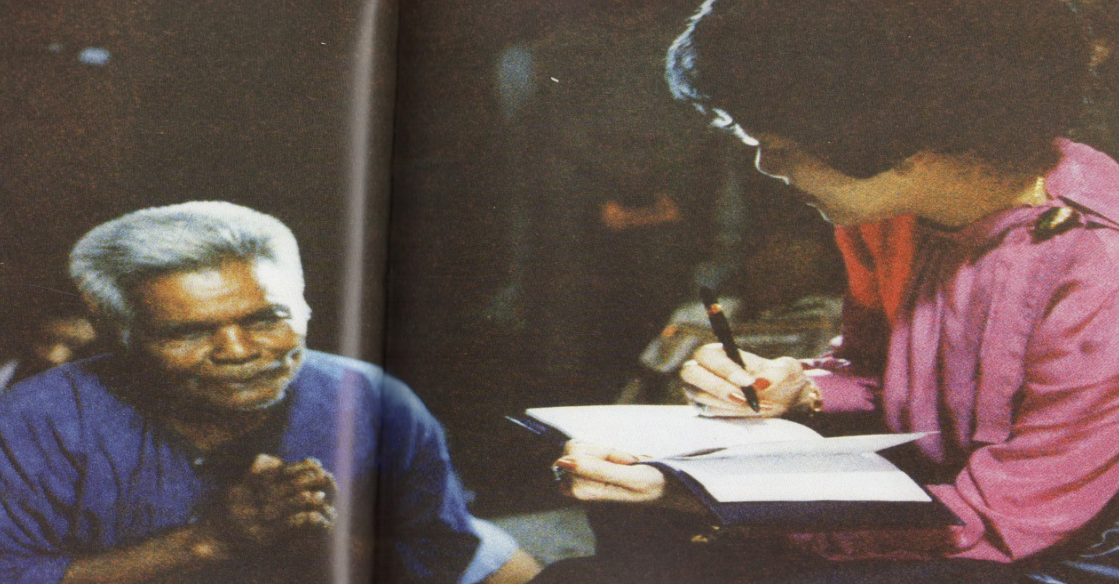
ในการเสด็จฯ ไปเยี่ยมราษฎรเพื่อพระราชทานสิ่งของแก่ผู้ประสบภัยครานั้น พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระราชปรารภว่า

“การแจกของแก่ผู้ประสบภัย จะเปรียบเสมือนโยนก้อนหินเล็ก ๆ ลงแม่น้ำลึกเท่าใด จึงจะเพียงพอให้เขาได้อยู่รอด น่าจะหาอะไรให้เขา ทำเพื่อมีรายได้สม่ำเสมอ”

(พระราชปรารภพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช)

“...ข้าพเจ้าได้ตามเสด็จฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงนำของพระราชทาน ไปช่วยเหลือราษฎรมักจะเป็นเครื่องอุปโภคบริโภค และก็รับสั่งกับข้าพเจ้าว่า การช่วยเหลือเฉพาะหน้า ซึ่งช่วยเขาไม่ได้จริงๆ ไม่เพียงพอ ทรงคิดว่าทำอย่างไรจึงจะช่วยเหลือชาวบ้านเป็นระยะยาว คือ ทำให้เขามีหวัง อยู่ดี กินดีขึ้น ลูกหลานได้เข้าเรียนโรงเรียนหนังสือ ซึ่งในเรื่องนี้รัฐบาลได้พยายามส่งเสริมอยู่แล้ว เขาเพิ่มโรงเรียนขึ้นอย่างสม่ำเสมอ แต่ชาวบ้านชาวไร่บอกว่าเขาส่งลูกไปเรียนหนังสือไปเข้าโรงเรียนไม่ได้ เพราะต้องอาศัยอยู่เป็นกำลังช่วยทำมาหากิน ดังนั้นจะพบเด็กในวัยเรียน และไม่ได้เรียนหนังสืออีกมาก ส่วนมากก็จบ ป. ๔ ซึ่งก็นำเป็นห่วง ด้วยเหตุนี้ ข้าพเจ้าจึงเริ่มคิดหาอาชีพเสริมให้แก่ครอบครัว ชาวนา ชาวไร่ และที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ก็ทรงหาแหล่งน้ำให้การทำไร่ทำนาของเขาเป็นผลต่อประเทศชาติ บ้านเมือง ทรงพระราชดำเนินไปดูตามไร่ของเขาต่างๆ ทรงคิดว่านี่เป็นการให้กำลังใจ และที่ทรงให้ข้าพเจ้าดูแลครอบครัว ก็เลยเป็นที่เกิดของมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ...”

(พระราชดำรัส สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ)

(ภาพถ่ายมีพระหัตถ์) ๒๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๗ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ โดยเสด็จพร้อมพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ไปทรงเสด็จเยี่ยมราษฎร มีประชาชนมารอรับเสด็จจำนวนมาก จึงปฏิบัติพระราชกรณียกิจจนค่ำ ในวันดังกล่าว พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้ทรงฉายพระฉายาลักษณ์ทรงงานไว้ที่มา: พิพิธภัณฑน์ผ้าในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ (๒๕๕๕: หน้า ๔๕)

22 September 1984 Photograph personally taken by His Majesty King Bhumibol Adulyadej the Great, capturing Her Majesty Queen Sirikit, the Queen Mother, still tirelessly working among the people long after dark. Their Majesties had visited a remote village where thousands of villagers waited hours to receive them. Royal duties continued well into the night under simple torchlight. His Majesty, ever the documentary photographer, recorded this intimate moment of Her Majesty's unwavering devotion, a testament to the countless evenings spent in the service of rural Thailand.

The Royal Vision That Gave Birth to the SUPPORT Foundation

During the 1970 relief mission to flood-stricken Nakhon Phanom, His Majesty King Bhumibol Adulyadej the Great made the following profound observation:

"Distributing relief supplies to disaster victims is like throwing small pebbles into a river. No matter how many we throw, it will never be enough for them to survive. We must find a way for them to earn a steady income on their own."

(His Majesty King Bhumibol Adulyadej the Great)

Her Majesty Queen Sirikit later recounted:

"...Whenever I accompanied His Majesty to deliver royal donations, the aid was invariably daily necessities. He would always remark to me that emergency relief, while necessary, was far from sufficient. His Majesty wished to find a lasting solution that would give rural people real hope: to live well, eat well, and send their children to school."

The government was steadily building more schools, yet farmers repeatedly told us they could not spare their children from farm work. Consequently, many children of school age never attended classes, and most who did finished only Primary 4.

This situation deeply concerned us both. Therefore, I began searching for supplementary occupations for farming families. Meanwhile, His Majesty devoted Himself to providing water resources so that agriculture could flourish and contribute to the nation. He visited fields everywhere, offering encouragement. Because His Majesty entrusted me with caring for the well-being of rural households, the idea eventually crystallised into the establishment of the Foundation for the Promotion of Supplementary Occupations and Related Techniques - today known as the SUPPORT Foundation.”

(Her Majesty Queen Sirikit, the Queen Mother)

These two royal statements, spoken amidst the floodwaters of Nakhon Phanom in 1970, encapsulate the complementary genius of Their Majesties’ lifelong partnership: His Majesty solved the problem of water and agricultural productivity; Her Majesty solved the problem of income and human dignity during the long dry-season months. Together, Their vision gave birth to the royal initiative that rescued generations of rural Thais from the poverty trap and restored Thai silk to eternal glory.

ผ้าไหมมัดหมี่ที่ราษฎรทอและคณะทำงานศิลปาชีพบันทึกข้อมูลต่างๆ ไว้ จัดงานบนโต๊ะทรงงานพร้อมกับอุปกรณ์อื่นๆ เพื่อสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จะทรงสอบถามเพิ่มเติม ทรง “จ่ายการบ้าน” และทรงติดตามงานที่มา : พิพิธภัณฑ์ผ้าในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ (๒๕๕๕, หน้า ๕๓)

Figure 11 A working session at the palace: freshly arrived mud-mee silk pieces, each tagged with the weaver’s name, village, age, number of children, and other vital data, are carefully laid out on the table together with colour samples, pattern sketches, and notebooks. Her Majesty Queen Sirikit, the Queen Mother, personally reviews every cloth, asks detailed questions, assigns new tasks (“homework”) to the SUPPORT team, and follows up on previous assignments. This meticulous, hands-on oversight (often lasting from early morning until late at night) has been the driving force behind the extraordinary quality and authenticity of SUPPORT textiles for over half a century.

Source : Queen Sirikit Museum of Textiles (2012, p. 53)

พระราชปราชัยของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ในครั้งนั้น ที่นับเป็นแรงดลพระราชหฤทัยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ โดยทรงตระหนักดีว่า บุคคลเหล่านั้นแม้จะยากจน แต่ส่วนใหญ่ก็กึ่งผ้าจีน ผ้าไหมมัดหมี่ ที่ทอขึ้นเองกันหมด จึงควรส่งเสริมให้ชาวบ้านทำงานฝีมือที่คุ้นเคย คือ การทอผ้าไหมมัดหมี่ไว้เป็นอาชีพเสริม เนื่องจากเป็นสิ่งที่เขามีความสามารถอยู่ในตัวสืบมาตั้งแต่ครั้งปู่ ย่า ตา ยาย และวัสดุอุปกรณ์ทั้งหลายก็เป็นของหาได้ในท้องถิ่น แทบไม่ต้องลงทุนเพิ่มเติมอย่างใด เพียงสนับสนุนและส่งเสริมชาวบ้านทอมากขึ้นจนพอนำออกมาขายก็จะช่วยให้ชาวบ้านมีรายได้จากการเลี้ยงตนเอง ในยามที่ไร้นาประสพภัยธรรมชาติ หรือในยามว่างจากการทำไร่ทำนา แม้ผู้ไม่มีไร่ไม่มีนาก็สามารถประกอบอาชีพนี้อยู่กับบ้านได้ หลังจากเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรอำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้มีพระราชเสาวนีย์ให้ราชเลขานุการในพระองค์กลับไปยังพื้นที่นาหว้าอีกครั้ง เพื่อชักชวนให้ราษฎรทอผ้าไหม และทรงรับซื้อผ้าพร้อมสำรวจชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎรเพื่อเก็บข้อมูลเป็นแนวทางพระราชทานความช่วยเหลือ ตามสภาพความเป็นจริง

The Birth of the Royal Silk Initiative

Nakhon Phanom, 1970 - the decisive moment His Majesty King Bhumibol Adulyadej's words during the flood-relief mission - that mere charity was "throwing pebbles into a river" - struck deep into Her Majesty Queen Sirikit's heart and became the decisive spark. While distributing aid, Her Majesty noticed that almost every woman, despite extreme poverty, proudly wore her own hand-woven mud-mee silk pha sin of exquisite beauty. This observation led to a profound realisation: these villagers already possessed a priceless ancestral skill - silk weaving, passed down from great-grandparents, using only local materials (silkworms, natural dyes, simple looms) and requiring virtually no additional investment. If this dormant talent could be awakened and organised, the same women who had no work after harvest could earn a steady income at home, without leaving their children or fields, and even in years of flood or drought. Immediately after visiting Na Wa District, Nakhon Phanom, Her Majesty issued royal instructions to Her private secretary to return to the area without delay with the following mission:

1. Encourage villagers to weave more mud-mee silk than needed for personal use.
2. Purchase every piece at fair, encouraging prices with royal funds.
3. Conduct a detailed survey of living conditions to serve as the factual foundation for long-term royal assistance.

This quiet, hands-on beginning in a single flood-stricken district of Nakhon Phanom in late 1970 was the true genesis of what would soon be formalised as the Foundation for the Promotion of Supplementary Occupations and Related Techniques (SUPPORT) under Her Majesty's royal patronage - the initiative that, within a few short years, revived Thai silk, liberated hundreds of thousands of rural families from poverty, and earned Her Majesty the eternal title "The Royal Mother of Thai Silk."

ในครั้งแรก ท่านผู้หญิงสุประภาดา เกษมสันต์ ราชเลขานุการในพระองค์ และคุณหญิงจรุงจิตต์ ทีชะระเดินทางไปยังจังหวัดนครพนม ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พระราชทานชื่อรหัสวิทยุสื่อสารว่า “คณะราตรี” ขึ้นเครื่องบินเซสส์นา (Cessna) ลำเล็กขนาด ๔ ที่นั่งในการเดินทาง จากนั้นจึงได้มีผู้นำไปยังอำเภอเรณูนคร แหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงของจังหวัด เพื่อซื้อฝ้ายและผ้าไหม นำกลับมาทอเกล้าฯ ถวายทอดพระเนตร ปรากฏว่าไม่ต้องพระราชประสงค์ เนื่องจากผ้าที่ได้ทอดพระเนตรเห็นหญิงชาวบ้านนาหว่าสวมใส่ เมื่อวันทีน้ำท่วมนั้น แตกต่างจากที่ซื้อมา น่าจะเป็นผ้าที่ชาวบ้านทอขึ้นใช้ในครัวเรือน จึงมีพระราชเสาวนีย์ให้กลับไปอีกครั้งเพื่อตามหาผ้าที่ชาวบ้านทออยู่ตามหมู่บ้าน

ปลายปี พ.ศ. ๒๕๑๕ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้พระราชทานรถยนต์เสตชนวากอน สำหรับการลงพื้นที่ ทั้งได้มีคณะทำงานเพิ่มขึ้น คือ พันเอกวสิษฐ เดชกุญชร นายตำรวจราชสำนักประจำ และนายหาญกล้า ไทยวิชัย พนักงานขับรถ ซึ่งร่วมเดินทางไปยังจังหวัดนครพนม และอีกหลายจังหวัดในท้องถิ่นทุรกันดาร

สภาพถนนและบ้านเรือนในภาคอีสาน เมื่อคณะ “คณะราตรี” ลงพื้นที่
ที่มา: พิพิธภัณฑ์ผ้าในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ. (๒๕๕๕, หน้า ๓๑).

The harsh reality of rural Northeast Thailand in the early 1970s: unpaved, deeply rutted dirt roads and modest stilt houses typical of the remote villages visited by the royal fieldwork team codenamed “Khanaratri” (“Night Mission”). These arduous conditions were encountered daily by Her Majesty’s pioneering emissaries as they travelled house-to-house in search of authentic village-woven silk, the first step in the royal initiative that would transform the lives of hundreds of thousands of rural families.
Source: Queen Sirikit Museum of Textiles (2012, p. 31)

The First Field Missions: Searching for the Real Village Silk

In the initial phase (late 1970-early 1971), Her Majesty dispatched Her two most trusted aides:

- M.R. Supraprada Kasemsant, Private Secretary to Her Majesty
- Khunying Jarungjit Teekara

His Majesty King Bhumibol Adulyadej personally assigned the radio call-sign "Khanaratri" ("Night Mission") to the team, reflecting the urgency and discreet nature of the task. The two ladies flew in a tiny four-seat Cessna 172 to Nakhon Phanom. Their first stop was the well-known tourist market at Renu Nakhon District, where they purchased cotton and silk pieces to present to Her Majesty. Upon inspection, however, Her Majesty immediately recognised that these commercial textiles were not the same as the exquisite mud-mee silk She had seen the Na Wa women wearing during the flood. Those were true household heirlooms, woven purely for family use, far superior in pattern and soul. Her Majesty issued firm royal instructions: "Go back again - this time into the remote villages themselves - and find the real silk that the women weave at home." By late 1972, His Majesty personally provided a rugged station wagon for fieldwork. The team expanded to include:

- Colonel Wasit Dechkunchon, Royal Thai Police officer attached to the Royal Household
- Mr. Hankla Thaiwichai, royal driver

Equipped with the new vehicle and reinforced personnel, "Khanaratri" began regular, often arduous journeys into the most remote and impoverished districts of Nakhon Phanom and neighbouring provinces. They went house to house, loom to loom, purchasing every acceptable piece at prices far above local rates, recording weavers' names, and gathering precise data on living conditions, raw-material sources, and traditional techniques. These humble, dust-covered expeditions, personally directed by Her Majesty and enabled by His Majesty's logistical support, formed the indispensable foundation upon which the entire SUPPORT Foundation and the global revival of Thai silk would soon be built.

“คณะจารตรี” ลงพื้นที่เก็บสีและลายผ้าทอมือ

ที่มา: พิพิธภัณฑ์ผ้าในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ (๒๕๕๕, หน้า ๓๒)

Members of the royal fieldwork team codenamed “Khanaratri” (“Night Mission”) in the early 1970s, documenting traditional patterns and natural dye colours directly at village looms in Northeast Thailand. Working under Her Majesty Queen Sirikit’s personal direction, the team meticulously recorded hundreds of ancient mud-mee and indigenous motifs, colour recipes, and weaving techniques that were on the verge of extinction - an indispensable first step in preserving and reviving Thailand’s silk heritage. Source: Queen Sirikit Museum of Textiles (2012, p. 32)

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ รับสั่งว่า เมื่อไปถึงบ้านแล้วไม่ควรดู แต่ผ้าหรือสิ่งสวยงาม ต้องเข้าไปถึงกันครัวของเขาด้วย ดูว่าอยู่กันอย่างไร มีกันกี่คน มีอาหารรับประทานทุกมื้อไหม หารับประทานอย่างไร เก็บข้าวสารอย่างไร โดยจดบันทึกความเดือนร้อนของชาวบ้านไว้ อย่างดูแลการแต่งกายของชาวบ้าน แต่ให้ดูจากแวตตาหรือสีหน้า ซึ่งจะบอกถึงความทุกข์ และมีรับสั่งด้วยว่า หากพบผ้าถูเรือหรือผ้าขี้ริ้วก็อย่าละเลย อย่างได้มองข้าม เพราะอาจจะพบผ้าลายโบราณที่สวยงามเป็นแบบอย่าง นำมาทอได้เช่นกัน

Her Majesty's Royal Instructions to the "Khanaratri" Team

Her Majesty Queen Sirikit gave the team precise, deeply compassionate instructions that revealed the true spirit of the mission:

"When you enter a village home, do not look only at the beautiful cloth or the things that catch the eye. You must go all the way to the back of the kitchen.

See how they really live: how many mouths there are to feed, whether they have rice for every meal, how they store their grain.

Write down every hardship you observe.

Do not judge only by the clothes people wear; look into their eyes and faces - those will tell you the depth of their suffering.

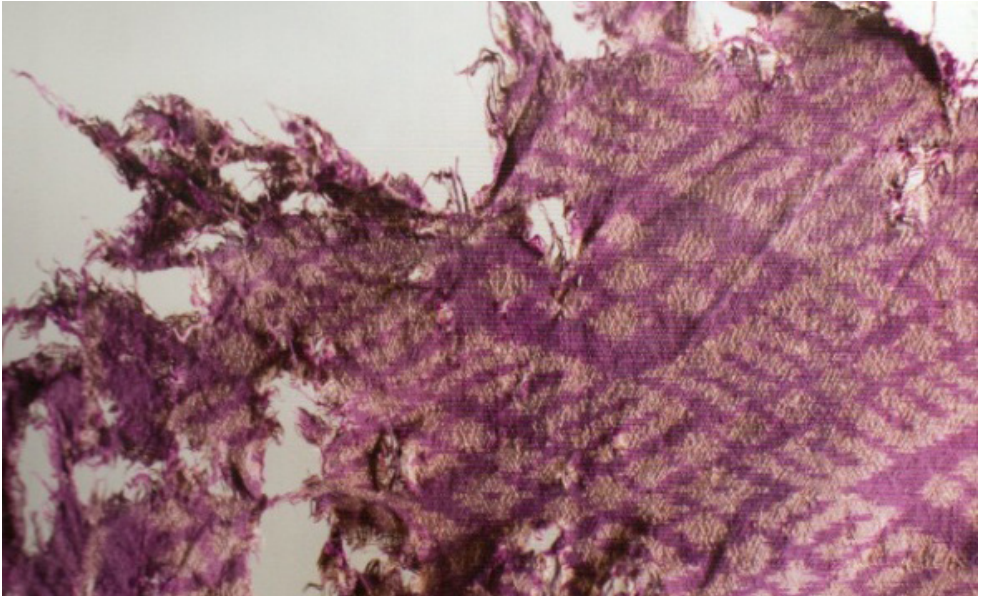
And never overlook a torn rag or an old cleaning cloth.

Even the most tattered piece may carry an ancient, exquisite pattern that has been forgotten.

That very scrap could become the model for a new masterpiece."

(Her Majesty Queen Sirikit, the Queen Mother)

These royal words transformed a simple silk-collection exercise into a profound act of royal empathy and cultural rescue. Every torn fragment, every weary face, every empty rice jar became sacred evidence guiding Her Majesty's lifelong mission to restore both human dignity and Thailand's priceless textile heritage.

ลักษณะผ้าถูเรือนหรือผ้าขี้ริ้วของชาวอีสานจะมาจากผ้าชิ้น
ที่มา: พิพิธภัณฑสถานสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ (๒๕๕๕: หน้า ๓๒ และ ๓๓)

Even the humblest cleaning rags in Isan households were never discarded without examination. These worn-out pha sin, once the pride of a family, often retained fragments of exquisite ancient patterns that had disappeared from active weaving. Following Her Majesty Queen Sirikit's explicit royal instruction ("Never overlook even a torn rag"), the SUPPORT team collected thousands of such pieces. Many priceless heirloom motifs - long thought lost - were rescued from these rags and painstakingly revived, proving that, for Her Majesty, no scrap of tradition was ever too humble to save.

Source: Queen Sirikit Museum of Textiles (2012, pp. 32-33)

เมื่อ “คนะราตรี” ลงพื้นนั้น ในแต่ละครั้งจะถือเงินสดขึ้นเครื่องไป แล้วจึงเดินทางดั้นด้นไปตามแถวียนบ้าง ถนนดินแดงบ้าง เป็นพื้นที่สีแดงบ้าง จนถึงกระทั่งถึงบ้านชาวบ้านได้ในที่สุด การเดินทางไปยังชนบทเพื่อเก็บตัวอย่างผ้าและสำรวจความเป็นอยู่ ทำให้เห็นสภาพพื้นที่และความเป็นอยู่ เช่น ในแหล่งน้ำซึ่งที่น้ำอยู่ไม่มากนัก จะเห็นและได้กลิ่น ปอ ซึ่งชาวบ้านตัดแช่ไว้ก่อนจะนำไปตากเชือก บ้านเรือนทวดโทรมและรกร้างแต่จะมีที่ทอผ้าอยู่ใต้ถุนบ้าน บริเวณลานบ้านจะมีเด็ก ๆ วิ่งไปวิ่งมา บนชานบ้านมองเห็นผู้เฒ่าผู้แก่นั่งปั้นหม้อ ไกล ๆ กันเป็นชั้นวางกระดิ่งเลี้ยงไหม และเมื่อได้พูดคุยกับคนในหมู่บ้านนั้น ส่วนใหญ่มีรายได้น้อยเพราะทำนาไม่ได้ผล ถ้าปีใดฝนไม่ตก แห้งแล้งปลูกข้าวไม่ได้ ไม่มีข้าวกิน ชาวบ้านจะนำผ้าไหมไปแลกข้าวสาร ร้านขายข้าวสารจึงมีผ้าไหมจำหน่ายด้วย ผ้าไหมถือว่าเป็นทรัพย์สินอันมีค่าต้องเก็บไว้อย่างดี ชาวบ้านจึงเก็บผ้าไว้ได้แผ่นกระดาดชบริเวณที่นอนป้องกันการสูญหาย

The Realities Witnessed by “Khanaratri” in the Villages

Each mission began with the team carrying sacks of cash onto the tiny Cessna. From the airstrip they pressed on: sometimes by ox-cart, sometimes along rutted red-dirt tracks, occasionally through areas classified as “red zones” because of insurgent activity, until at last they reached the remote stilt houses. What they encountered was stark poverty, yet everywhere the quiet presence of silk:

- Shallow ponds reeked of sun-bleached hemp soaking for rope-making.
- Houses were dilapidated, yards overgrown, but beneath almost every home stood a wooden loom.
- Children darted barefoot across the packed-earth courtyard.
- On the raised platform, elderly women sat spinning silk thread by hand.
- Nearby, tiered bamboo trays cradled silkworm cocoons.

Conversations revealed the same story: rice farming yielded too little. In drought years there was no harvest and therefore no food. When hunger struck, the family’s most precious possession, hand-woven silk pha sin handed down from grandmothers, was carried to the village rice shop and bartered for a few sacks of rice. That is why every local grocery also doubled as a silk trader. Silk was not merely cloth; it was the family’s emergency savings account. The finest pieces were carefully folded, wrapped in paper, and hidden beneath the sleeping mat to protect them from theft or fire, the last reserve against starvation. These heartbreaking scenes, documented house by house by the “Khanaratri” team, became the living evidence that convinced Her Majesty Queen Sirikit that reviving village silk weaving was not simply a cultural project, it was the most direct, dignified, and sustainable way to keep rural families from falling into the abyss of hunger and debt. Thus, from the dusty yards of Isan and the desperate rice-for-silk exchanges was born the royal promise:

“No Thai woman should ever again have to trade her ancestral silk for a sack of rice.”

ในช่วงแรกๆ คณะราตรี เดินทางได้ผ้ามาประมาณ 10 ผืนเท่านั้น แต่ก็ตรงพระทัย สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถว่าเป็นผ้าที่ชาวบ้านทอแบบหน้าแคบ เป็นหัวชิ้น ตัวชิ้น ดินชิ้น เย็บต่อกัน การเดินทางทำให้ข้าราชการได้เรียนรู้ หลายสิ่งหลายอย่าง แต่เดิมชาวบ้านทอผ้าไว้เพียงพอใช้ไปงานบุญหรือให้ลูกสาวใช้ในวันแต่งงาน ไม่ได้ทอเพื่อขาย ต่อมามีการทอขายบ้าง ได้เรียนรู้ลวดลายผ้า ซึ่งแต่ละผืนจะมีจุดที่แตกต่างกันออกไป จะมีเพียงช่างทอเท่านั้นที่จะรู้ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ โปรดเกล้าฯ ให้ค่อยๆ ทามาเรื่อยๆ จากผืนสองผืน มีความยาวไม่ต้องมากนักไม่ทรงนำความยุ่งยากไปให้ชาวบ้านรับสั่งว่าเขามีทุกข้อยอยู่แล้ว ลูกมากอยู่แล้ว สารพัดปัญหา อย่าไปสั่งแต่ขอให้เขาทำเพื่อทรงช่วยซื้อ เพื่อเป็นรายได้เสริมในยามที่ทำงานไม่ได้ผล เมื่อไปถึงบ้านใดและได้ซื้อผ้าทอมาแล้ว ไม่เพียงแต่รับซื้อผ้าไหมมัดหมี่เท่านั้น ยังมีผ้าโสร่งไหม ผ้าขาวไหม ผ้าไหมพื้น ผ้าฝ้ายและผ้าทอมือประเภทอื่นๆ ให้เก็บรายละเอียดเกี่ยวกับผู้ทอด้วย ด้วยการติดชื่อ อายุและที่อยู่ของผู้ทอไว้ที่ผ้าทุกผืน พร้อมกับจ่ายสตางค์ให้ราคาเดียวกับที่ช่างทอผ้าจะขายในตลาด แล้วนัดหมายว่าปีหน้าจะมาใหม่ ขอให้ทอผ้าเตรียมไว้ หลังจากนั้นก็จะนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายทอดพระเนตร สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ

The Gentle, Respectful Beginning

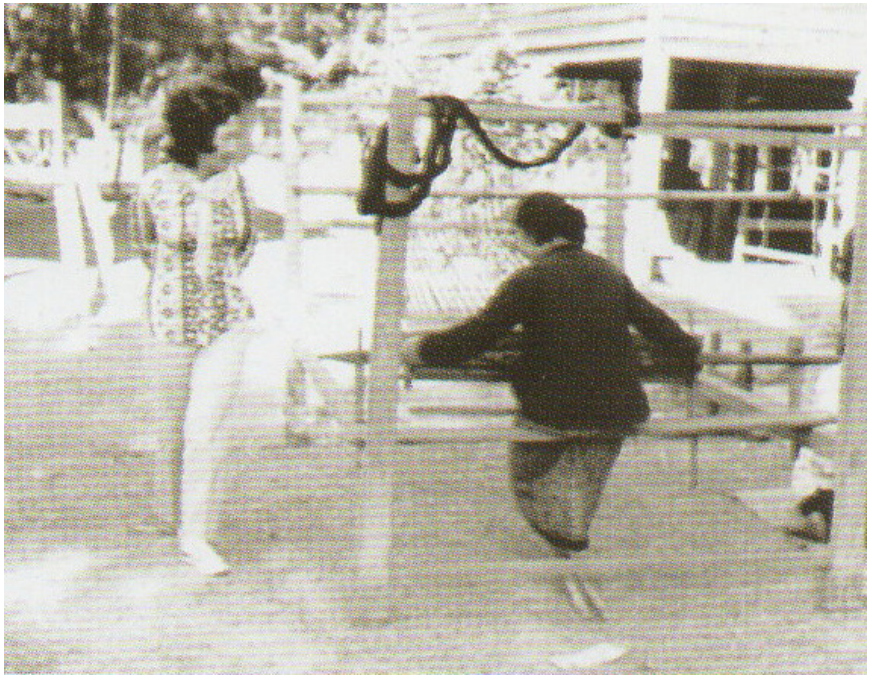
(Early 1971 - the first purchases) In the very first months, "Khanaratri" managed to bring back only about ten pieces, yet every single one delighted Her Majesty Queen Sirikit. They were exactly the narrow, authentic village pha sin She remembered: three separate panels (hua sin - headpiece, tua sin - body, tin sin - hem) hand-woven and then meticulously sewn together in the age-old way. From these visits the royal staff learned profound lessons:

- Villagers wove only for temple ceremonies or for a daughter's wedding trousseau; commercial weaving was almost unknown.
- Each cloth carried a unique "signature" in its pattern, a secret only the weaver herself could fully read.
- No one must ever feel pressured.

Her Majesty's explicit instructions were compassionate and crystal-clear:

"Do not burden them further - they already have too many mouths to feed and too many worries. Never give orders. Simply ask them to weave whatever is convenient, even short lengths. We will buy everything they produce so that they have extra income when the rice crop fails. Pay the same price they would receive in the local market - no bargaining, no charity tone. Record the weaver's name, age, and exact village on every piece. Promise to return the following year, and ask them kindly to prepare more if they wish."

The team therefore purchased not only mud-mee silk, but also silk sarongs, plain silk, hand-spun cotton, and every type of traditional cloth they encountered. Cash was handed over immediately, smiles exchanged, and the gentle promise made: "We will come again next year." Every single piece was then carefully carried back to Bangkok and presented for Her Majesty's personal inspection. This quiet, respectful, and deeply humane method - buying before teaching, trusting before transforming - became the unbreakable founding principle of the entire royal silk revival, and remains the living philosophy of the SUPPORT Foundation to this day.

สภาพบ้านเรือนและการทอผ้า

ที่มา: พิพิธภัณฑ์ผ้าในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ (๒๕๕๕, หน้า ๓๔)

Early 1970s: A typical raised-floor village house in Northeast Thailand. Beneath the house, in the cool shade, stands the traditional wooden loom where generations of women have woven silk pha sin. The simple, sturdy structure, the hand-spun silk reels, and the quiet rhythm of the shuttle reveal the humble yet priceless ancestral craft that Her Majesty Queen Sirikit resolved to save from extinction and transform into a sustainable livelihood for rural families.

Source: Queen Sirikit Museum of Textiles (2012, p. 34)

จากการที่ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้ทรงอุทิศพระองค์ทรงงานตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เพื่อให้ราษฎรหลุดพ้นจากความยากจนด้วยการพระราชทานอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ ในการทรงงานดังกล่าวทรงเริ่มต้นและทรงใช้พระราชทรัพย์ส่วนพระองค์อยู่เป็นเวลานาน ต่อมาข้าราชการบริพารได้ขอโดยเสด็จพระราชกุศล รวบรวมผู้มีจิตศรัทธานำเงินขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายเพื่อก่อตั้ง “มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพพิเศษในพระบรมราชินูปถัมภ์” ขึ้นเมื่อวันที่ ๒๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๙ ภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็น “มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ” ทรงรับเป็นประธานกรรมการบริหารของมูลนิธิฯ และทรงงานศิลปาชีพมาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นระยะเวลายาวนานกว่า ๕๐ ปี ที่ มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ได้สร้างอาชีพเสริมที่มีศักดิ์ศรี และอนุรักษ์วัฒนธรรมบ้านเกิดแก่ราษฎรชนบท เป็นทางเลือกให้ราษฎรได้ทำงานที่ตนรักในบ้านเกิด สามารถอยู่พร้อมหน้าครอบครัว ไม่ต้องไปแก่งแย่งทำมาหากินในเมืองใหญ่ และเห็นสิ่งอื่นใด คือ เป็นการดำเนินตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ให้คนไทยสามารถเลี้ยงตนเองได้อย่างยั่งยืน

The Formal Establishment of the SUPPORT Foundation 21 July 1976

- A Royal Legacy Institutionalised For the first six years (1970-1976), Her Majesty Queen Sirikit personally financed the entire silk-revival effort from Her private purse: every metre purchased, every trip by the "Khanaratri" team, every training session, and every emergency grant to destitute weavers. Only when the results were undeniable did Her courtiers and devoted subjects humbly petition to share the merit. Private donations were collected and presented to Her Majesty, enabling the formal establishment of the Foundation on 21 July 1976 under the original name: "Foundation for the Promotion of Special Supplementary Occupations under the Royal Patronage of Her Majesty the Queen"

It was later renamed in full honour: "The SUPPORT Foundation under the Royal Patronage of Her Majesty Queen Sirikit, the Queen Mother"

Her Majesty accepted the chairmanship of the Executive Board and has guided the Foundation without interruption for more than half a century. Over these fifty-plus years, the SUPPORT Foundation has:

- Created dignified supplementary livelihoods for hundreds of thousands of rural households
  - Preserved and elevated Thailand's priceless textile and craft traditions
  - Enabled villagers to remain in their beloved hometowns with their families, instead of migrating to overcrowded cities
  - Proved that the surest path out of poverty is not charity, but the revival of ancestral skills transformed into sustainable income

Above all, it has fulfilled, to the letter, His Majesty King Bhumibol Adulyadej's lifelong philosophy: "Give people the means to stand on their own feet - forever." Thus, the SUPPORT Foundation stands today as the living monument to the perfect harmony of Their Majesties' complementary royal visions: His Majesty gave water and agricultural security; Her Majesty gave income and human dignity through the loom. Together, They ensured that no Thai villager need ever again trade ancestral silk for a sack of rice.

หลักการทรงงาน... เพื่อให้ปวงราษฎร์ก้าวผ่านความยากจน

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงงานศิลปาชีพในฐานะประธานกรรมการบริหารของหน่วยงาน มีพระราชดำริในการจัดเตรียมงานโดยละเอียดถี่ถ้วน ทรงติดตามงานอย่างต่อเนื่อง เสด็จพระราชดำเนินไปทรงงานในพื้นที่ถึงบ้านเรือนราษฎรมาตลอดระยะเวลา ยาวนาน เพื่อทรงสอบถามทุกข์สุขและทอดพระเนตรสภาพความเป็นอยู่ของราษฎรด้วยพระองค์เอง ต่อมาได้มีพระราชดำริให้ขยายพิมพ์ ทอผ้าหนักกว้างขึ้น เพื่อให้ประโยชน์ได้มากขึ้น แนะนำวิธีย้อมสี และทอให้ละเอียดประณีตขึ้น การทรงงานเป็นไปอย่างต่อเนื่องจากเข้าจรดค่ำ จนถึงดึกหรือ ค่อนสว่างได้ทรงทำหน้าที่เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างชาวนา ชาวไร่ ซึ่งเป็นช่างทอผ้ากับคนเมือง และชาวต่างประเทศซึ่งเป็นผู้ซื้อผู้ใช้ผ้าทอ ทรงนำผ้าทอมือไทยไปจัดแสดงในโอกาสต่างๆ ทั้งในและต่างประเทศทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจดังกล่าว มาเป็นเวลานานหลายสิบปีด้วย พระวิริยะอุตสาหะ ส่งผลให้ผ้าทอมือศิลปาชีพเป็นที่รู้จักกว้างขวาง และครอบครัวชาวนา ชาวไร่ได้พัฒนาคุณภาพชีวิตไปพร้อมกัน (ศิลปาชีพ: พระหัตถ์ที่ทรงงานเพื่อแผ่นดิน, ๒๕๕๖) ช่วงเวลาเสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานไปประทับแรมที่พระตำหนักในภูมิภาคต่างๆ โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถจะมีพระราชเสาวนีย์ให้ผู้มีหน้าที่ในขบวนเสด็จจัดเตรียมสิ่งของพระราชทาน เช่น ผ้าขนหนู เสื้อเด็ก ขนม สำหรับแจกเด็กๆ ยาพระราชทาน ฯลฯ และจดบันทึกสิ่งที่ได้พูดคุยกับชาวบ้าน

Guiding Principles of Her Majesty's Royal Work

To enable the people to rise above poverty with dignity "As Chairperson of the Executive Board of the SUPPORT Foundation, Her Majesty Queen Sirikit, the Queen Mother, has directed every aspect of the Arts and Crafts Project with meticulous attention to detail and unwavering continuity for over five decades. Key principles that have defined Her Majesty's lifelong mission:

1. Personal, hands-on involvement Her Majesty has personally visited rural households across generations, inquiring after their well-being and observing living conditions with Her own eyes. No detail has ever been delegated.

2. Continuous technical improvement under royal guidance

- From narrow traditional widths → royal initiative to widen the loom for greater versatility

- Introduction and refinement of colour-fast natural dyeing techniques

- Raising weaving standards to exquisite, museum-quality precision

3. Relentless daily commitment Workdays frequently extended from dawn until late night, sometimes until the early hours of the following morning.

4. Serving as the vital bridge between village and world Her Majesty personally connected rural weavers with urban Thai society and international markets, presenting SUPPORT silk at prestigious exhibitions both at home and abroad.

5. Practical compassion during regional residencies Whenever residing at royal villas, especially in the Northeast, Her Majesty instructed the royal entourage to prepare essential gifts that villagers truly needed: towels, children's clothing, sweets for the young, medicines, and other daily necessities. Every conversation with villagers was carefully recorded to inform future assistance. Through more than fifty years of tireless royal endeavour, Her Majesty's unwavering dedication has achieved two monumental outcomes:

- Thai hand-woven textiles under the SUPPORT banner are now celebrated worldwide as works of living art.

- Hundreds of thousands of farming families have gained stable supplementary income, improved quality of life, and lasting dignity, enabling them to remain in their beloved villages with their children instead of migrating to urban slums. Thus, the Arts and Crafts Project stands as the perfect realisation of His Majesty King Bhumibol Adulyadej the Great's philosophy: true development is not charity, but empowering people to sustain themselves forever. (Reference: Arts and Crafts: The Royal Hands That Work for the Land, 2013)

เมื่อเดินทางถึงหมู่บ้าน พื้นที่ที่หน่วยทหารหรือตำรวจตระเวนชายแดน
จัดเตรียมไว้รับเสด็จ อาจเป็นวัด โรงเรียน สนามหญ้าหรือลานกว้าง
พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชจะทรงใต้ตามฝ่ายชาย
ผู้เฒ่าผู้แก่ หรือพระภิกษุที่อยู่มานาน รู้จักพื้นที่ดีด้วยมีพระราชประสงค์
จะทรงทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสภาพพื้นที่ที่ชาวบ้านนำมาหากิน
จะเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรแหล่งน้ำและที่นาของชาวบ้าน
ทรงใต้ตามถึงปัญหาการเพาะปลูก ศัตรูพืช น้ำ ฯลฯ ว่ามีมากน้อยเพียงใด
หน้าฝนหรือหน้าแล้งเป็นอย่างไร ขณะที่ทรงฝากถามผู้หญิง เด็ก
และผู้สูงอายุไว้กับสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ซึ่งจะทรงงาน
โดยทรงชักชวนให้ทอผ้าหรือทำงานฝีมือในช่วงว่างเว้นจากการทำไร่
ทำนา พร้อมกับทรงใต้ตามถึงความเป็นอยู่ในครัวเรือน จำนวนลูกหลาน
และทรงรับพระราชภาระดูแลผู้ป่วยในพระบรมราชานุเคราะห์ที่ทรงรับไว้
ในระหว่างการเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎร

The Perfect Royal Division of Labour

A living portrait of Their Majesties' complementary genius Whenever Their Majesties arrived at a village (usually at a temple, school courtyard, or open field secured by border-patrol units), the same harmonious pattern unfolded for decades: His Majesty King Bhumibol Adulyadej the Great would immediately engage the men, village elders, and senior monks who had lived there all their lives. He inquired in minute detail about soil conditions, water sources, rice yields, pests, rainfall patterns in both wet and dry seasons, and every obstacle to successful farming. He then walked personally to the fields and irrigation channels, often wading through mud to examine the situation with His own eyes. Meanwhile, He entrusted the women, children, and elderly to Her Majesty Queen Sirikit, the Queen Mother. Her Majesty would sit among them on the ground or on simple mats, gently encouraging the women to weave or craft during the long months when farm work was impossible. She asked about household realities (how many children, how much rice remained, who was ill, how debts were mounting) and listened with infinite patience. Every serious medical case was noted; many patients were later placed under lifelong royal medical patronage at Siriraj or other major hospitals, their treatment costs borne personally by Their Majesties. Thus, in every village, simultaneously:

- His Majesty solved the problem of water and agricultural productivity - the foundation of survival.
- Her Majesty solved the problem of income and human dignity - the foundation of hope.

Together, side by side yet each in Their own domain, They formed the complete answer to rural poverty: one heart tending the land, one heart tending the loom and the family. This perfect, unspoken division of royal labour became the living heartbeat of sustainable development in Thailand for over half a century.

ลายพระหัตถ์สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
ที่มา: พิพิธภัณฑ์ผ้าในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ (๒๕๕๕, หน้า ๕๒)

Figure 17 Her Majesty Queen Sirikit's own royal handwriting: detailed notes taken during village visits, recording weavers' names, ages, number of children, health problems, rice stocks, outstanding debts, and specific weaving capabilities. These handwritten pages, spanning decades, represent one of the most intimate and moving documents in modern Thai history, showing the extraordinary personal care with which Her Majesty followed the life of every rural family under Her patronage.

Source: Queen Sirikit Museum of Textiles (2012, p. 52)

น้ำพระทัยเปี่ยมล้น พลิกฟื้นความยากจน บนเส้นทางอนุรักษ์ผ้าไทย

ก่อนหน้าที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จะทรงส่งเสริมศิลปหัตถกรรม การทอผ้าพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นั้น งานศิลปหัตถกรรมผ้าประเภทต่างๆ ได้แก่ ผ้ามัดหมี่ผ้าขิด ผ้าแพรวา และผ้าหางกระรอก กำลังจะเสื่อมสลายไป อันเป็นผลมาจากการพัฒนาอุตสาหกรรมภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง นอกจากนี้ การขยายเส้นทางคมนาคมที่สะดวกเพิ่มขึ้น ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ทำให้สินค้าอุตสาหกรรมผ้าจากโรงงาน สามารถเข้าไปถึงตลาดในภูมิภาคต่างๆรวมถึงในภาคตะวันออกเฉียงเหนืออย่างกว้างขวาง ทั้งผ้าบางชนิดยังมีราคาในระดับที่บุคคลทั่วไป พอจะหาซื้อได้ เพราะผลิตด้วยเครื่องจักร ในปริมาณมากตามหลักการของระบบอุตสาหกรรม โดยเหตุนี้ชาวบ้านจึงนิยมซื้อผ้าจากตลาดมาใช้นุ่งห่มมากกว่าทอขึ้นใช้เอง

ผ้าทอมัดหมี่ ของชาวบ้านในอำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม ได้กลายเป็นผ้าที่จะนำมาสวมใส่เมื่อเวลาไปวัดหรือมีงานมงคลเท่านั้น เช่นเดียวกับผ้าแพรวาที่สตรีชาวผู้ไทคนหนึ่ง จะทอขึ้นตามประเพณี ๑-๒ ผืนในช่วงชีวิตของตน เพื่อใช้ห่มในพิธีแต่งงานและเป็นมรดกให้บุตรสาว ซึ่งประเพณีดังกล่าวอาจสูญหายไปเมื่อสังคมพัฒนาเป็นแบบตะวันตกมากขึ้น ในกรณีของผ้าไหมขิดนั้น ศิลปะ การทอผ้าไหมขิดเป็นผ้าเบี่ยงก็กำลังจะสูญหายไป คงเหลือแต่หมอนลายขิดที่ทอด้วยฝ้ายซึ่งใช้เวลาน้อยกว่า ดังที่ชาวบ้านน้อยวัดถ้ำกลองเพล จังหวัดอุดรธานี เล่าว่า “เมื่อสมเด็จพระนางเจ้าฯ เสด็จฯ มาที่หมู่บ้านนี้ และมีพระราชประสงค์จะทอดพระเนตรผ้าทอพื้นเมือง ชาวบ้านคงมีแต่หมอนขิด ทูลเกล้าฯ ถวายให้ทอดพระเนตรเท่านั้น”

Boundless Royal Grace

Reviving Thai Textiles from the Brink of Extinction Before Her Majesty Queen Sirikit's intervention, the magnificent hand-woven traditions of Northeast Thailand were on the verge of disappearing forever. The post-World War II industrial boom and successive national development plans brought two fatal blows to village weaving:

1. Modern transportation networks allowed cheap, mass-produced factory cloth to flood even the remotest markets.

2. Machine-made textiles were thinner, brighter, and far less expensive than anything a family loom could produce.

As a result, most rural women simply stopped weaving for daily use.

- Mud-mee silk from places like Na Wa District, Nakhon Phanom, survived only as ceremonial dress worn to temples or weddings.

- Phrae Wa cloth of the Phu Thai people became a once-in-a-lifetime creation: a woman might weave only one or two pieces in her entire life, to wear as a bridal shawl and later bequeath to her daughter. With increasing Westernisation, even this sacred tradition was fading.

- Khid silk (the raised supplementary-weft technique once used for full pha sin) had almost vanished entirely. By the early 1970s, in villages such as Ban Na Wa Thung Klong Ple, Udon Thani, the only surviving examples were small cotton khid-patterned pillows, because they required far less time and material.

A villager from that era recalled:

"When Her Majesty first visited our village and asked to see our local woven textiles, we had nothing left to present but khid pillows. The great pha sin of our grandmothers were already gone."

It was precisely this near-total loss that Her Majesty refused to accept. From 1970 onward, through the SUPPORT Foundation, She systematically rescued every endangered technique, mud-mee, phrae wa, khid, hang krarak, and dozens more, breathing new life into patterns that had survived centuries only to face extinction in a single generation. Today, because of Her Majesty's intervention, these once-dying arts are not only preserved; they have become symbols of Thai identity worn with pride by people around the world, and, more importantly, they provide dignified, sustainable livelihoods for hundreds of thousands of rural families who no longer need to abandon their villages or their heritage.

ผ้าไหมมัดหมี่

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ โปรดเกล้าฯ ให้ส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปะ การทอผ้าไหมมัดหมี่ในหลายพื้นที่ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือผ่านโครงการศิลปาชีพฯ ได้แก่

๑. บ้านนาหว้า บ้านนาจัว บ้านท่าเรือ บ้านนาคุณใหญ่ และบ้านโคกสะอาด อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม
๒. บ้านห้วยไหล่ บ้านมหาชัย และบ้านหนองบัว ตำบลมหาชัย อำเภอปลาปาก จังหวัดนครพนม
๓. บ้านทรายทอง ตำบลปทุมวาปี อำเภอส่องดาว จังหวัดสกลนคร
๔. บ้านนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์
๕. บ้านกำพี้ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม
๖. บ้านนาเสียว อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ
๗. ศูนย์ศิลปาชีพฯ บ้านกุดนาขาม กิ่งอำเภอเจริญศิลป์ และศูนย์ศิลปาชีพฯ บ้านจાર อำเภอบ้านม่วง จังหวัดสกลนคร

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงสังเกตเห็นว่า ผ้าไหมมัดหมี่ มีลวดลายสวยงามหลากหลาย จึงโปรดเกล้าฯ ให้อนุรักษ์ลายพื้นบ้านเหล่านี้ไว้ เช่น ที่บ้านกำพี้ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม โปรดเกล้าฯ ให้รักษาลวดลายจาริต ที่เคยทำกันมาแต่ครั้งบรรพบุรุษ ได้แก่ ลายขอ ลายหมากจับ ลายดอกแก้ว ลายโคมห้า ลายหมากโหม่ง และลายดาวเทียมเดือน เป็นต้น ชาวบ้านกำพี้ผู้หนึ่งกล่าวว่า “ไม่มีการขีดลายใหม่เลย มีแต่ลายเดิมของบ้านกำพี้ ถ้าส่งลายอื่นไปที่ไม่ใช่ของกำพี้ ท่านจะส่งกลับมาเลย ลายเก่าถ้าเอามาดัดแปลงท่านก็รู้ ท่านบอกว่าไม่ใช่ลายเก่า ของบ้านกำพี้หรือถ้าเอาลายจากที่อื่น มาดัดแปลงท่านก็รู้ท่านบอกว่าไม่ใช่ลายบ้านกำพี้”

ในพื้นที่อื่นก็เช่นเดียวกัน แม่อาจมีลายพัฒนาส่งมาบ้าง แต่ก็โปรดเกล้าฯ ให้พยายามรักษาลายดั้งเดิมของชุมชนนั้นไว้ นางประคอง ภาสะจิตติ ผู้ใหญ่บ้านนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ เล่าว่า “เป็นลายเก่าๆ ไม่อยากให้เปลี่ยนสี เปลี่ยนลาย อยากให้ทำของเก่า เพราะท่านบอกว่า สีเก่า มันสวยของเก่าแต่โบราณสวย”

ด้วยเหตุที่บ้านนาโพธิ์มีฝีมือในการทอผ้ามัดหมี่มาแต่เดิม จึงปรากฏลายดั้งเดิม หลากหลาย เช่น ลายขอ ลายโคมห้า ลายหมากจับ ลายนาค ลายต้นสน ลายแมงมุม ลายดอกแก้ว ลายนก ลายไก่ ลายช้าง ลายชองพลู ลายหมี่ขอ ลายขोन้อย ลายขอยี่สิบห้า และลายหมี่เกร็ดตีนดาว เป็นต้น

ข้อควรสังเกตที่สำคัญประการหนึ่ง คือ เจ้าหน้าที่ในโครงการศิลปาชีพฯ ที่ไปแนะนำราษฎรในท้องที่ต่างๆ ได้รับพระราชเสาวนีย์เหนือเกล้าฯ ไม่ให้ละเลยแม้กระทั่งผ้าเราที่ใช้เช็ดถูบนเรือนชาวบ้าน เพราะผ้าที่ใช้เป็นผ้าขี้ริ้วมักเป็นผ้าเก่าที่หมดสภาพใช้สอยแล้ว จึงเป็นแหล่งลวดลายดั้งเดิมได้อย่างดี นอกจากนี้ชาวบ้านที่มีฝีมือดี เช่น ชาวบ้านนาโพธิ์ เป็นต้น จะโปรดเกล้าฯ ให้นำลายเก่า จากผ้าโบราณในราชสำนักมาให้ทอเลียนแบบ เพื่อเป็นการอนุรักษ์ลายผ้าโบราณเหล่านั้นไว้ต่อไป

นอกจากการอนุรักษ์ลวดลายโบราณในท้องถิ่นให้คงอยู่แล้ว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ยังโปรดเกล้าฯ ให้มีการพัฒนาศิลปะการทอผ้าควบคู่กันไปด้วย ผ้าทอเหล่านั้น จึงมีคุณภาพดี และเป็นที่ต้องการของผู้ซื้อมากขึ้น ดังเช่น การทอผ้าไหมมัดหมี่ ที่บ้านนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ บ้านนาเสียว อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ และ หมู่บ้านต่างๆ ของอำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม โปรดเกล้าฯ ให้นำลายเดิมมาปรับปรุง ให้เกิดลายใหม่ขึ้น เช่น ลายล้อมสลับลายกอไผ่ ลายปราสาท ลายพระเทพ ลายศิลปะาชีพ ลายบัวสวรรค์ และลายสวรรค์ เป็นต้น นอกจากนี้ยังทรงแนะนำเกี่ยวกับลักษณะของลายและสี ซึ่งเป็นที่ที่ต้องการของตลาด และเหมาะแก่การตัดเย็บเสื้อผ้า ได้แก่ ลายเล็กๆ และสีสัน ไม้ฉูดฉาด

การส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปะการทอผ้าไหมมัดหมี่ผ่านโครงการศิลปะาชีพฯ นั้น ได้ใช้กรรมวิธีดั้งเดิมของงานศิลปะพื้นบ้านผสมผสานกับเทคนิควิธีสมัยใหม่ เพื่อให้ได้ ผลงานที่ประณีตงดงามและมีคุณภาพมากขึ้น ขั้นตอนของกรรมวิธีของโครงการส่งเสริม ศิลปะาชีพฯ ในแต่ละพื้นที่จะคล้ายคลึงกัน ได้แก่ การเตรียมเส้นไหมให้มีลวดลายตาม ต้องการ ด้วยวิธีการมัดและย้อมสีเส้นไหมที่ใช้เป็นเส้นพุ่ง หากต้องการลวดลาย หลากหลายเท่าใดก็ต้องย้อมสีหลายครั้งเท่านั้น ส่วนด้ายเส้นยืนนั้นนิยมย้อมสีพื้นสีเดียว

เทคนิควิธีแบบใหม่ ซึ่งสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ มีพระราชเสาวนีย์ เหนือเกล้าฯ ให้เจ้าหน้าที่มูลนิธิส่งเสริมศิลปะาชีพฯ แนะนำแก่สมาชิกทอผ้าไหมมัดหมี่ ในพื้นที่ต่างๆ ได้แก่ กรรมวิธีในการฟอกสีและการย้อมสี โดยแต่เดิมชาวบ้านใช้วิธีต้ม เส้นไหมพร้อมกับกากกล้วย ใบตอง หรือวงตาล เจ้าหน้าที่ก็ได้แนะนำให้ใช้ด่างและสบู่ ผสมน้ำแล้วต้ม จะทำให้ฟอกสีไหมดิบพันธุ์พื้นเมืองซึ่งมีสีเหลืองออกได้โดยสะดวก และสามารถย้อมใหม่เป็นสีต่างๆ ได้ดีขึ้น

วัสดุย้อมสี แต่เดิมชาวบ้านส่วนใหญ่ใช้สีธรรมชาติจากเปลือกไม้ ลูกไม้ และดอกไม้ เช่น แก่นเข แก่นขนุนและก้านดอกกรรณิการิให้สีเหลือง ครั่งให้สีแดง มะนาวให้ให้สีม่วง เปลือกมะพร้าว ให้สีเทา ก็ สมอและหญ้านางให้สีเขียว เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การเตรียมสีจากธรรมชาติดังกล่าวต้องใช้เวลาานาน ด้วยเหตุนี้ในระยะหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เมื่อผลผลิตจากระบบอุตสาหกรรมเข้ามาสู่ตลาดมากขึ้น ชาวบ้านจึงนิยมใช้สีวิทยาศาสตร์ที่ซื้อหาจากตลาดซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “สีตลาด” หรือ “สีเจ๊ก” เพราะสะดวกกว่าการย้อมสีธรรมชาติ สีวิทยาศาสตร์ เหล่านี้มักมีราคาถูกแต่คุณภาพไม่ดี ไม่ติดทนนาน และสีตก ด้วยเหตุนี้ เจ้าหน้าที่จึงแนะนำให้ใช้สีวิทยาศาสตร์ที่มีคุณภาพการย้อมสีจึงได้มาตรฐาน และมีความสวยงามมากขึ้น

จากการที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ มีพระราชประสงค์ที่จะให้ผ้าไหมของโครงการส่งเสริมศิลปาชีพ มีเนื้อแน่นสม่ำเสมอ ไม่โปร่งบาง สวยงามและมีคุณภาพ คงทน เจ้าหน้าที่มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพฯ และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องจึงแนะนำให้สมาชิกทอผ้าไหมมัดหมี่ปรับปรุงฟืม อันเป็นส่วนประกอบสำคัญอย่างหนึ่งของทุกทอผ้า เมื่อกระแทกฟืมเข้าสู่เส้นไหมที่กำลัง ทออยู่ จะช่วยให้เส้นพุ่งและเส้นยืน กระชับเข้าที่ แต่เดิมนั้น ชาวบ้านใช้ฟืมไม้ที่มีซี่ฟืมค่อนข้างห่าง เจ้าหน้าที่จะแนะนำให้เปลี่ยนเป็นฟืม ที่ทำด้วยสแตนเลส ซึ่งสามารถทำซี่ฟืมได้ถี่กว่าและสม่ำเสมอกว่าฟืมไม้ ช่วยให้สามารถร้อยเส้นไหมที่เป็นเส้นยืน เข้ากับฟืมได้จำนวนมากเส้น ทำให้ผ้าทอ มีเนื้อแน่นขึ้น อนึ่ง ได้มีการขยายฟืมให้กว้างขึ้น ทำให้ได้ผ้าทอที่มีหน้ากว้างขึ้นด้วย ทั้งยังโปรดเกล้าฯ ให้ทอผ้าให้มี ความยาวเป็นเมตรๆ เพื่อประโยชน์ในการใช้สอย อเนกประสงค์เช่นในปัจจุบัน มิใช่มีความยาวเฉพาะที่จะนำมาทำผ้าชิ้นเหมือนอย่างในอดีต

Mud-Mee Silk: Preservation and Elevation under Royal Patronage

Her Majesty Queen Sirikit, the Queen Mother, identified mud-mee (ikâṭ) silk as the first textile tradition to be systematically rescued and revived through the SUPPORT Foundation. Key early centres included:

1. Ban Na Wa, Ban Na Ngua, Ban Tha Ruea, Ban Na Khun Yai, and Ban Khok Sa-at - Na Wa District, Nakhon Phanom

2. Ban Huai Lai, Ban Maha Chai, and Ban Nong Bua - Pla Pak District, Nakhon Phanom

3. Ban Sai Thong - Song Dao District, Sakon Nakhon

4. Ban Na Pho - Na Pho District, Buriram

5. Ban Kam Phie - Borabue District, Maha Sarakham

6. Ban Na Siao - Mueang Chaiyaphum District, Chaiyaphum

7. Kud Na Kham and Ban Chan Arts and Crafts Centres - Sakon Nakhon Province

Strict Preservation of Ancient Patterns Her Majesty insisted that every village retain its authentic ancestral motifs. At Ban Kam Phie, for example, only traditional patterns were permitted: Lai Kho, Lai Mak Chap, Lai Dok Kaeo, Lai Kho Ma Ha, Lai Mak Hmong, Lai Dao Thiam Duean, etc. A weaver from Ban Kam Phie recalled: *"We never created new patterns. If anyone sent a design that was not original to Kam Phie, Her Majesty would return it immediately. Even if we slightly modified an old pattern, she recognised it and said, 'This is no longer the true Kam Phie pattern.'"*

The same principle applied everywhere: new designs could be developed only after the original village repertoire had been fully documented and preserved. At Ban Na Pho, Buriram, more than twenty ancient patterns were safeguarded, including: Lai Kho, Lai Kho Ma Ha, Lai Nak, Lai Ton Son, Lai Maeng Mum, Lai Dok Kaeo, Lai Nok, Lai Kai, Lai Chang, Lai Song Pla, Lai Mi Kho, Lai Kho Yie Sip Ha, Lai Mi Kret Tin Dao, etc. Even the humblest cleaning rags were examined; many bore priceless heirloom patterns that had survived only in fragments. Parallel Development for Modern Use While rigorously preserving tradition, Her Majesty simultaneously directed measured innovation:

- Wider looms → from narrow pha sin width to full-width yardage (now sold by the metre)

- Refined natural and high-quality chemical dyes for colour-fastness and subtle beauty

- Introduction of stainless-steel reeds (instead of wide-spaced wooden ones) for denser, more even fabric

- New colour palettes and smaller-scale patterns suitable for contemporary fashion

From original village motifs, elegant new designs emerged under royal guidance: Lai Lueam Salap, Lai Ko Phai, Lai Prasat, Lai Thep, Lai Silpachip, Lai Bua Sawan, Lai Sawat, etc. The result: mud-mee silk that is both authentically traditional and perfectly suited to modern tailoring, now worn by royalty and fashion houses worldwide, while providing dignified, year-round income to tens of thousands of rural households. Through this unique blend of uncompromising preservation and thoughtful evolution, Her Majesty ensured that the soul of Northeast Thailand's mud-mee silk - nearly lost forever in the 1960s - not only survived but became one of the Kingdom's most celebrated living treasures.

ผ้าไหมขิด

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ โปรดเกล้าฯ ให้ส่งเสริมและอนุรักษ์ การทอผ้า ไหมลายขิดผ่านโครงการศิลปาชีพฯ ในท้องที่ต่างๆ ได้แก่

๑. บ้านน้อย วัดถ้ำกลองเพล ตำบลโนนทัน อำเภอหนองบัวลำภู จังหวัดอุดรธานี
๒. บ้านห้วยเตือ ตำบลโนนทัน อำเภอหนองบัวลำภู จังหวัดอุดรธานี
๓. บ้านหมูที่ ๒ และหมูที่ ๓ ตำบลหนองอ้อ อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี
๔. ศูนย์ศิลปาชีพ บ้านกุดนาขาม ตำบลเจริญศิลป์ กิ่งอำเภอเจริญศิลป์ จังหวัดสกลนคร

จังหวัดสกลนคร

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ โปรดเกล้าฯ ให้ชาวบ้านเสาะหาลายเก่าๆ นำมาเป็นลวดลาย ตัวอย่างในการทอผ้าไหมขิด ดังเช่น ลายดอกแก้ว ลายขอ ลายพิกุล และลาย ข้าวหลามตัด เป็นต้น ทั้งยังโปรดเกล้าฯ ให้ชาวบ้านในจังหวัดอุดรธานีใช้ไหม ในการทอลายขิด และทรงรับผลผลิตนั้นเพื่อเป็นการอนุรักษ์ไหมขิดไว้ เพราะชาวบ้าน ไม่นิยมทอ เนื่องจากใช้เวลาานกว่าการทอผ้าฝ่ายมาก ทั้งเส้นไหมยังมีราคาแพงและ ความต้องการผ้าไหมขิดจากร้านค้าของเอกชนอาจไม่เพียงพอ ร้านค้าของเอกชนส่วนหนึ่ง มักต้องการผ้าฝ่าย ลายขิด ลายมัดหมี่ หรือผ้าสามกษัตริย์ ผลผลิตเหล่านี้อาจใช้ด้ายเส้นใย สังเคราะห์ ซึ่งโดยปกติมีราคาย่อมเยามีโอกาสจำหน่ายได้ง่าย

นอกจากนี้ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ยังโปรดเกล้าฯ ให้มีการพัฒนา และปรับปรุงลายดั้งเดิม ที่บางลายใหญ่เกินไป เป็นต้นว่าลายช้าง และลายปราสาท ไม่เหมาะแก่ การตัดเสื้อผ้า ซึ่งนิยมใช้เฉพาะลายเล็กๆ เช่นดอกไม้ จึงทรงส่งเสริม ให้เสาะหาลายเก่า มาทอผ้าขิด เช่น ลายดอกแก้ว ลายดอกมะลิ ลายดอกจัน และลาย ดอกพิกุล เป็นต้น ซึ่งเป็นลายดั้งเดิมที่ทำกันมานานแล้ว โดยเฉพาะการทอลายดอกแก้วขึ้น เพราะผู้แก่ผู้เฒ่าชาวตะวันออกเฉียงเหนือ ในสมัยนั้นมิจินตนาการว่า ดอกแก้วเป็นดอกไม้ ที่แสดงถึงความดีด้วยมีกลิ่นหอม ดังนั้นชาวบ้านจึงไปหาลายต่างๆ จากหมอนที่เป็ดวางวัด เพื่อนำมาเป็นแบบ

ส่วนการส่งเสริมกรรมวิธีการทอผ้าไหมลายชนิดของสมาชิกในโครงการศิลปาชีพฯ ยังคงกรรมวิธีเดิม คือ ใช้การเพิ่มเส้นด้ายพุ่งพิเศษเข้าไปให้เกิดลวดลายบนผืนผ้าโดยอาศัย “เขาเก็บขิด” พิเศษเพิ่มเติม จากไม้ค้ำธรรมดาที่ทำให้เกิดการขัดกันของเส้นยืนและเส้นพุ่ง

ก่อนที่จะมีการจัดตั้งโครงการส่งเสริมศิลปาชีพฯ ในพื้นที่ข้างต้น ชาวบ้านทอผ้าขิดด้วย เส้นด้ายที่ทำจากฝ้ายเป็นส่วนใหญ่มีทอจากเส้นไหมบ้างเพียงเล็กน้อย นอกจากนี้ในการทอ ผ้ายังใช้พิมพ์แคบจึงได้ผ้าที่มีหน้าแคบ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จึงโปรดเกล้าฯ ให้ใช้เส้นไหมในการทอผ้าลวดลายขิด เพื่อให้มีความประณีตงดงามขึ้นและขยายพิมพ์เพื่อให้ได้ผืนผ้าที่มีหน้ากว้างขึ้น เหมาะแก่ประโยชน์ใช้สอยในปัจจุบัน นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ในโครงการศิลปาชีพฯ และหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องยังให้คำแนะนำในขั้นตอนการฟอก การย้อม และคุณภาพของสีที่ใช้ด้วย

ผ้าไหมแพรวา

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ โปรดเกล้าฯ ให้ส่งเสริมและอนุรักษ์ การทอผ้าไหมแพรวา ผ่านโครงการศิลปาชีพฯ ในท้องที่ต่างๆ ได้แก่

๑. บ้านโพน ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์

๒. ศูนย์ศิลปาชีพฯ บ้านกุดนาขาม ตำบลเจริญศิลป์ กิ่งอำเภอเจริญศิลป์ จังหวัดสกลนคร ในปีพุทธศักราช ๒๕๒๐ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมพสกนิกรที่อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ในครั้งนั้นชาวผู้ไทบ้านโพน พร้อมใจกันแต่งชุดพื้นบ้าน ห่มสไบแพรวาไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทอดพระเนตร เห็นการแต่งกายอันงดงามของชาวผู้ไท จึงมีพระราชดำรัสถามชาวบ้านว่า “ผ้านี้จากไหน” ชาวบ้านกราบบังคมทูลว่า “ทำกันเอง” พระองค์จึงทรง ขอให้ชาวบ้านทอถวาย โดยทรงส่งไหมไปให้ชาวบ้านทอ เมื่อชาวบ้านทอเสร็จและนำขึ้น ทูลเกล้าฯ ถวาย ทรงนำไปแต่งกับฉลองพระองค์เป็นที่งดงามยิ่ง ตั้งแต่นั้นมาทรงรับ ชาวบ้านโพนเป็นสมาชิกในโครงการศิลปาชีพฯ ทรงส่งเสริมให้มีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม และทอผ้าแพรวาจำหน่าย ทรงช่วยในด้านการตลาดจนผ้าแพรวาเป็นที่รู้จักและเป็นที่ยอมรับ มากขึ้น

ทั้งยังทรงอนุรักษ์ลักษณะการทอลายดั้งเดิมหลายลายในผืนเดียวกัน คือ มีลายหลัก เช่น ลายพันมหาอุ้มหงษ์ ลายนาครสีแขน ลายช่อขันทมมาก ลายดาวโตเคือ และลายงู ลอยทกไม้ นอกจากนี้ยังมีลายแถบ เช่น ลายดอกดาวหนู และลายดอกแปดขอ เป็นต้น แต่เดิมผืนหนึ่งแบ่งออกเป็นช่องๆ เรียกว่า “หว่าง” แต่ละหว่างจะมีลวดลายไม่ซ้ำกัน กระบวนการทอจึงยากและซับซ้อนเมื่อเปลี่ยนเป็นการผลิตเพื่อขาย ชาวบ้านจึงมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนการทอโดยการทอลวดลายเพียงลายเดียวและลายไม้หุ่นสวยเหมือนแบบโบราณ เพื่อให้ทอได้เร็วขึ้นและขายได้เร็วขึ้น โดยที่พ่อค้าและผู้บริโภคอาจไม่ทราบ และไม่สนใจว่าผิดเพี้ยนไปจากลายเดิมเพียงใด

ด้วยเหตุนี้ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถจึงโปรดเกล้าฯ ให้รักษาวีธีการทอแบบดั้งเดิมไว้ โดยในบางปีไม่พระราชทานรางวัลแก่การประกวดผ้าประเภทแพรวา เนื่องจากชาวบ้านทอเพียงลายเดียวหรือสองลาย ซึ่งง่ายกว่าการทอแบบดั้งเดิมมากนัก นับว่าได้ทรงอนุรักษ์ประเพณี การทอแบบดั้งเดิม คือให้ทออย่างน้อยสามลายในหนึ่งผืน ดังนั้นผ้าแพรวา ที่แท้จริงเพียงผืนเดียวจะมีลวดลายมากกว่าสิบลาย

จากเดิมการทอผ้าแพรวามีเพียงสีแดงเป็นสีพื้นเพียงสีเดียว ครั้นเมื่อทรงส่งเสริมการทอผ้าแพรวาจนเป็นที่นิยมของประชาชนแล้ว จึงเกิดความต้องการผ้าแพรวาสีอื่น ๆ ด้วย สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จึงทรงอนุโลมให้ทอผ้าแพรวาสีต่างๆ เพิ่มขึ้น เพื่อชาวบ้านจะได้มีรายได้มากขึ้น แต่ก็ยังทรงอนุรักษ์และส่งเสริมแพรวาสีแดง ซึ่งเป็นสี ดั้งเดิมของชาวผู้ไททอไว้ นอกจากนี้ยังโปรดเกล้าฯ ให้ขยายพิมพ์เพื่อให้ได้ผืนผ้าขนาดใหญ่ขึ้น เหมาะสมกับประโยชน์ใช้สอยมากขึ้นรวมทั้งการย้อมสีที่มีคุณภาพยิ่งขึ้นด้วย

การอนุรักษ์ศิลปะทอผ้าที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ การที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ โปรดเกล้าฯ ให้ส่งเสริมราษฎรในโครงการส่งเสริมศิลปาชีพฯ ใช้ไหมพื้นเมืองในการทอ นับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการอนุรักษ์ผ้าไหมพื้นเมือง อันเป็นเอกลักษณ์ เฉพาะถิ่น ซึ่งกรรมวิธีการทอผ้าแพรวาของชาวผู้ไทที่บ้านโพนนั้น ยังคงรักษารกรรมวิธีดั้งเดิมในการเตรียมเส้นไหมอย่างประณีต ขั้นตอนการเพิ่มเส้นพุ่งพิเศษด้วยวิธีจกนั้น แต่เดิมใช้ไม้แผ่นบางปาดโค้งปลายแหลมเป็นเครื่องมือในการสะกิดเส้นยืน เพื่อเก็บยกขึ้น ตามลวดลายที่ต้องการในแต่ละแถว ในปัจจุบันได้ดัดแปลงโดยใช้ไม้ไผ่เก็บลายตามต้องการ โดยมีเชือกโยงไว้กับคานบนของกี่ ทำให้สามารถจกโดยใช้เล็บหรือขนม่น สอดเส้นไหมสีต่างๆ ไปตามลวดลายที่เก็บไว้ได้สะดวกขึ้น

ด้านการฟอกสีและย้อมสีให้มีคุณภาพได้มาตรฐาน จะมีเจ้าหน้าที่ในโครงการศิลปาชีพฯ และจากหน่วยราชการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องให้การแนะนำเช่นเดียวกับการทอผ้ามัดหมี่และขิด

Phrae Wa Silk: The Royal Rescue of a Once-in-a-Lifetime Tradition

Her Majesty Queen Sirikit, the Queen Mother, personally revived the near-extinct art of Phrae Wa weaving of the Phu Thai people through the SUPPORT Foundation. The two principal centres are:

1. Ban Phon, Kham Muang District, Kalasin Province
2. Kud Na Kham Arts and Crafts Centre, Sakon Nakhon Province

The Moment of Rediscovery - 1977 During a royal visit to Kham Muang District, Kalasin, in 1977, Phu Thai women from Ban Phon appeared in full traditional dress, draped in magnificent crimson Phrae Wa shoulder cloths. Her Majesty, struck by their beauty, asked: "Where did you get this cloth?"

The women replied: "We wove it ourselves, Your Majesty." Her Majesty immediately requested pieces to be woven for Her. When the first cloths were presented, She wore them with royal attire to stunning effect. From that day forward, Ban Phon became an official SUPPORT village. Her Majesty supplied silk yarn, introduced sericulture, organised marketing, and transformed what had been a once-in-a-lifetime bridal heirloom into a sustainable livelihood. Strict Preservation of the Sacred Original Form Traditional Phrae Wa is extraordinarily complex:

- A single cloth contains at least ten to fifteen different patterns in distinct horizontal bands ("whang").
- Main patterns include : Lai Phan Maha Um Hong, Lai Nak Si Khaen, Lai Cho Khan Mak, Lai Dao Tai Kruea, Lai Ngu Loi Hok Mai
- Border patterns include : Lai Dok Dao Mu, Lai Dok Paet Kho

Because commercial demand encouraged faster production with only one or two simple patterns, Her Majesty insisted on the original multi-pattern technique. In some years She withheld competition prizes for Phrae Wa entries that used fewer than the traditional minimum of three distinct major patterns, thereby safeguarding the cloth's soul. Thoughtful Evolution While Honouring Tradition

- Originally only deep crimson → Her Majesty permitted new background colours (black, purple, green, etc.) to meet market demand and increase income, while continuing to champion the sacred original crimson.

- Wider looms → larger pieces suitable for modern garments and interiors.
- Improved, colour-fast dyes while maintaining the lustre of local silk.
- Continued exclusive use of native Thai silk varieties to preserve regional identity.

Weaving Technique - Ancient Yet Refined The distinctive raised supplementary -weft ("jok") technique, traditionally performed with a thin curved bamboo blade, was adapted with bamboo pattern sticks tied to the loom's upper beam, allowing faster, more precise insertion of coloured wefts using fingernails or porcupine quills - a perfect balance of heritage and practicality. Today, authentic Phrae Wa remains one of the world's most intricate and labour-intensive textiles, taking months to complete a single piece. Thanks entirely to Her Majesty's half-century of unwavering patronage, what was once woven only once in a woman's lifetime is now a thriving art that sustains entire communities while retaining every thread of its ancestral splendour.

โดยสรุป ปฐมบท...อีสานพื้นที่ทรงงานเพื่อให้ราษฎรก้าวผ่านความยากจน เป็นการอธิบายถึงบริบทของทุนทางสังคมก่อนที่จะเริ่มโครงการพระราชดำริ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พบว่า ราษฎรที่อาศัยอยู่ในภาคอีสานซึ่งมีอาชีพหลัก คือ “การทำเกษตรกรรม” โดยราษฎรได้ประสบปัญหาเกี่ยวกับการทำเกษตรที่ต้องพึ่งพาอาศัยธรรมชาติ ทำให้ไม่สามารถควบคุมผลผลิตได้ เช่น บางปีฝนแล้ง ขาดน้ำทำการเกษตร บางปีน้ำท่วม ทำให้พืชผลทางเกษตรเกิดความเสียหาย ขายไม่ได้ราคา ทำให้ต้องเกิดภาวะหนี้สิน ยากจนและแร้นแค้น คุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎรทุกขุยกข์ ก่อให้เกิดปัญหาหลายอย่างตามมา เช่น ต้องขายที่ดินเนื่องจากมีหนี้สินล้นพ้นตัว เมื่อขายที่ดินไปแล้วก็ไปบุกรุกทำลายป่าไม้เพื่อจับจองเป็นที่ทำกิน นอกจากนี้ยังมีการอพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามาทำงานในเมืองใหญ่ ก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมตามมา

อย่างไรก็ตามบนดินอันเต็มไปด้วยความแร้นแค้นนี้ ยังมี รัตนธรรมสุดแสนล้ำค่า..เป็นมรดกทางภูมิปัญญา...ทรงคุณค่าของชาติ เนื่องจากพื้นที่ทางภาคอีสานมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ อาทิ ไทยอีสาน ภูไท (ผู้ไท) ไทญ้อ ส่วย กูย ซึ่งแต่ละชาติพันธุ์มีเรื่องราวความเป็นมา มีวิถีชีวิตและหัตถกรรมที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่น โดยเฉพาะหัตถกรรมการทอผ้า ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของคนอีสานที่ผู้หญิงจะต้องปลูกหม่อน เลี้ยงไหม และทอผ้าเพื่อเอาไว้ใช้ในครัวเรือน โดยลวดลายของการทอผ้านั้นจะถูกถ่ายทอดจากมารดาของตนโดยมีวัฒนธรรมและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการทอผ้า ลวดลายผ้า การใช้ผ้าในโอกาสต่างๆ มากมาย ซึ่งแต่ละชาติพันธุ์จะมีเอกลักษณ์ในการทอผ้าที่แตกต่างกันไป เช่น ชาวภูไทจะทอผ้าไหมแพรวา ซึ่งเป็นผ้าเบี่ยง (สไบ) ผ้าพาดไหล่ หรือผ้าปก (คลุม) ศิระษะ ส่วนชาวไทยอีสานจะมีความเชี่ยวชาญในการทอผ้าไหมมัดหมี่ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษหลายร้อยปี เป็นต้น

ด้วยพระอัจฉริยภาพของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงค้นหาหนทางให้ราษฎร โดยเฉพาะในภาคอีสานผู้ยากไร้ ให้สามารถก้าวข้ามผ่านความยากจนนี้ไปได้ ดังเหตุการณ์ ใน พ.ศ. ๒๕๑๓ เมื่อครั้งเกิดอุทกภัยที่อำเภอหนองบัว จังหวัดนครพนม ภายหลังที่น้ำลดแล้ว พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรที่ประสบภัย เพื่อพระราชทานเครื่องอุปโภคบริโภคช่วยเหลือบรรเทาความเดือดร้อน สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงสังเกตเห็นชาวบ้านที่มารอรับเสด็จแทบทุกคนนั่งขึ้นไทมมัดหมี่ ซึ่งมีความสวยงามต่างกัน พระองค์ทอดพระเนตรด้วยความสน พระราชหฤทัยยิ่ง และทรงได้ถามจนได้ความว่า ชาวบ้านทอผ้าไหมไว้ใช้กันเองแทบทุกครัวเรือน ไม่ได้ทอขาย นอกจากทอให้ลูกหลานยามออกเรือน จึงมีพระราชดำริว่า ควรจะส่งเสริมให้ราษฎรทอผ้าไหมไว้ เป็นอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัว

ในโอกาสนั้นสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จึงมีพระราชเสาวนีย์ให้ชาวบ้านเริ่มทอผ้าส่งไปถวาย ทรงรับซื้อไว้เอง ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๑๕ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ท่านผู้หญิงสุประภาดา เกษมสันต์ ราชเลขานุการในพระองค์ฯ และท่านผู้หญิงจรัสจิตต์ ทีชะระ ราชเลขานุการในพระองค์สมเด็จพระบรมราชินีนาถ (ตำแหน่งในขณะนั้น) ออกไปเยี่ยมราษฎรเพื่อดูสภาพความเป็นอยู่และการทำมาหาเลี้ยงชีพ รวมทั้งให้ขอซื้อผ้าไหมที่ชาวบ้านทอเก็บไว้มาเป็นตัวอย่าง จากนั้นนำกลับไปส่งเสริมให้ชาวบ้านทอเพิ่มขึ้น และแจ้งว่าสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จะทรงรับซื้อ พร้อมทั้งแนะนำเรื่องกรรมวิธีการผลิตให้มีคุณภาพ และเหมาะสมแก่การใช้สอยมากขึ้น ทำให้เกิดการฟื้นฟูและส่งเสริมการทอผ้าจากเพื่อใช้สอยในครอบครัวเป็นการทอเพื่อขาย เป็นการเพิ่มพูนรายได้ของราษฎรนอกเหนือจากอาชีพเกษตรกรรม ทำให้เกิดการอนุรักษ์และสืบสานศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นในขณะเดียวกัน

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๑๙ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้โปรดเกล้าฯ ให้ก่อตั้งมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ขึ้นเพื่อช่วยเหลือชาวไร่ ชาวนาในถิ่นทุรกันดารให้มีรายได้เสริมจากการทอผ้า รวมทั้งหัตถกรรมประเภทอื่นๆ ด้วยทรงทราบว่าคนไทยแต่ละท้องถิ่นมีความสามารถสร้างสรรค์ผลงานฝีมือ หากได้รับการส่งเสริมอย่างถูกต้องความสามารถพิเศษเช่นนี้จะช่วยสร้างรายได้พิเศษให้แก่ตนเอง รวมทั้งชุมชนได้เป็นอย่างดี

ตลอดระยะเวลากว่า ๕๐ ปี ที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงงานอย่างหนักในการแก้ไขปัญหาคความยากจน แร่นแค้นของราษฎร ผ่านโครงการพระราชดำริ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสาน อันเป็นจุดกำเนิดของโครงการศิลปาชีพแล้วนั้น ยังเป็นพื้นที่ ที่มีเรื่องราวความเป็นมาของชาติพันธุ์ต่างๆ ที่น่าสนใจ เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจให้ประชาชนทั่วไปได้ศึกษาเรียนรู้โครงการในพระราชดำริของพระองค์ท่านแล้ว หลายโครงการยังมีเรื่องราวและพระราชกุศโลบายอันแยบยลที่น่าสนใจ อีกทั้งยังมีแหล่งท่องเที่ยวที่มีทัศนียภาพที่สวยงาม เหมาะสำหรับการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก ซึ่งกิจกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการท่องเที่ยวก็เป็นธุรกิจสาขาหนึ่งที่มียศกภาพใน “การจัดความยากจน” ด้วยการช่วยกระจายรายได้ไปยังพื้นที่ที่มีศกภาพ ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงจะศึกษาศกภาพแหล่งท่องเที่ยวตามรอยโครงการพระราชดำรินภาคตะวันออกเฉียงเหนือในหัวข้อต่อไป

Summary and Genesis

The Northeast of Thailand: Royal Ground for Lifting the People out of Poverty

Before the royal initiative began, the social and economic context of Northeast Thailand (Isan) was one of chronic hardship. The vast majority of the population depended on rain-fed agriculture. Unpredictable weather (drought one year, floods the next) routinely destroyed harvests, plunged families into debt, forced land sales, triggered deforestation, and drove mass migration to urban slums, creating severe social problems. Yet, on this very soil of hardship lay a priceless national treasure on the verge of extinction: the extraordinarily diverse hand-weaving traditions of Isan's many ethnic groups (Thai-Isan, Phu Thai, Yo, So, Kuy, and others). For centuries, every woman grew mulberry, raised silkworms, and wove cloth for household use and ceremonies. Patterns and techniques were passed from mother to daughter, imbued with deep cultural meaning and spiritual significance. Each group had its own distinctive textiles: the Phu Thai wove the intricate Phrae Wa shoulder cloth, while Thai-Isan women excelled in mud-mee ikat silk of astonishing complexity. By the mid-20th century, cheap factory cloth had almost ended household weaving. These ancestral arts survived only as rare ceremonial pieces. The turning point came in 1970.

After devastating floods in Na Wa District, Nakhon Phanom Province, Their Majesties King Bhumibol Adulyadej the Great and Queen Sirikit personally visited the victims. Amid the misery, Her Majesty noticed that nearly every woman, though destitute, wore a beautiful hand-woven mud-mee pha sin. Upon inquiry, She learned that almost every household still wove for personal use, but never for sale. That observation ignited a royal vision: if these latent skills could be revived and organised, weaving could become a dignified supplementary occupation, providing cash income during the long dry-season months when no farm work was possible. Her Majesty immediately began purchasing every acceptable piece with Her own funds.

In 1972, She dispatched Her trusted aides (led by M.R. Supraprada Kasemsant and Khunying Jarungjit Teekara) on the now-legendary “Khanaratri” missions to scour remote villages, buy heirloom textiles, document patterns, and gently encourage more production, promising fair purchase prices. In 1976, with the results proven beyond doubt, Her Majesty established the Foundation for the Promotion of Supplementary Occupations and Related Techniques (SUPPORT Foundation) under Her direct patronage, expanding the initiative nationwide while keeping its heart in the Northeast. For more than half a century, this royal project has achieved what once seemed impossible:

- Transformed near-extinct village crafts into sustainable livelihoods for hundreds of thousands of rural families
- Preserved and elevated Isan’s priceless textile heritage to global recognition
- Kept families rooted in their ancestral villages instead of fleeing to city slums
- Proved that authentic cultural preservation and poverty alleviation can advance hand in hand

Today, the Northeast is no longer merely “Thailand’s poorest region.” It has become the living cradle of the SUPPORT legacy, a region rich in ethnic diversity, royal initiatives, breathtaking landscapes, and profound stories of compassion and revival. These very sites now possess immense potential for cultural tourism (travelling in the royal footsteps), a powerful tool for further poverty reduction by bringing sustainable income directly to the villages that Her Majesty first lifted from despair. It is this potential that the present research seeks to explore in the chapters that follow.

การท่องเที่ยวตามรอยเส้นทางสายไหม สายใยรักจากพระพันปีหลวง

ในหลวงรัชกาลที่ ๙ และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงมีพระราชปณิธานแน่วแน่ที่จะยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎรในพื้นที่ห่างไกลและทຸກกันดารให้หลุดพ้นจากความยากจน ด้วยพระราชดำริที่ว่า “ให้เขามีนงานทำ มีอาชีพที่มั่นคง ก็จะมีกินดีอยู่ดีได้ด้วยตนเอง” พระองค์จึงทรงริเริ่ม “โครงการส่งเสริมศิลปาชีพ” มาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๓ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นดินแดนที่มีวัฒนธรรมการทอผ้าไหมอันล้ำค่ามาอย่างยาวนาน สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงเสด็จฯ ไปยังหมู่บ้านทຸກกันดารนับร้อยนับพันครั้ง ทรงพระราชทานเมล็ดพันธุ์หม่อน ตัวไหม พระราชทานกี่ทอผ้า ทรงฟื้นฟูผ้าไหมพื้นถิ่นที่ใกล้สูญหาย อาทิ ผ้าไหมแพรวา ผ้ามัดหมี่ ผ้าขิด จนกลายเป็นอาชีพหลักที่สร้างรายได้มั่นคงให้พสกนิกรอย่างยั่งยืน “เส้นทางสายไหม สายใยรักจากพระพันปีหลวง” ทั้ง ๔ เส้นทาง จึงไม่ได้เป็นเพียงเส้นทาง การท่องเที่ยวธรรมดา แต่เป็นเส้นทางแห่งพระมหากรุณาธิคุณที่เชื่อมโยงหัวใจของนักท่องเที่ยวเข้ากับชุมชนอีสานอย่างลึกซึ้ง เมื่อท่านได้มาเยือน ท่านจะสัมผัสวิถีชีวิตอันเรียบง่าย ได้ชื่นชมความงดงามของผ้าไหมแต่ละท้องถิ่นที่ทอด้วยความประณีต และที่สำคัญที่สุด ท่านจะได้มีส่วนร่วมสืบสานพระราชปณิธาน โดยการอุดหนุนผลิตภัณฑ์ศิลปาชีพจากมือของชาวบ้านโดยตรง ซึ่งทุกบาททุกสตางค์ที่ท่านใช้จ่าย จะกลายเป็นกำลังใจและรายได้ที่ยั่งยืนให้เขาสามารถ “ยืนหยัดได้ด้วยลำแข้งของตนเอง” ตามที่พระองค์ทรงหวังไว้ เชิญท่านร่วมเดินทางตามรอยพระราชดำริบนผืนแผ่นดินอีสาน สัมผัสสายใยรักที่พระพันปีหลวงทอดทิ้งไว้ให้เราทุกคน ด้วยความทุ่มเทพระวรกายที่โลกยกย่องว่า “พระราชินีที่ทรงงานหนักที่สุดในโลก”

Royal Silk Routes

Threads of Love from the Queen Mother His Majesty King Bhumibol Adulyadej the Great and Her Majesty Queen Sirikit, the Queen Mother, shared an unshakable royal resolve: to lift the people of remote and impoverished regions out of poverty by giving them dignified, sustainable livelihoods. Their guiding philosophy was simple yet profound: “Give them work to do, a stable occupation, and they will be able to feed and care for themselves.” From as early as 1970, Her Majesty initiated the SUPPORT Arts and Crafts Project, with the Northeast of Thailand (Isan) as its true birthplace. Over thousands of royal visits to the most far-flung villages, She personally distributed mulberry seeds and silkworm eggs, donated looms, and revived textile traditions on the verge of extinction: Phrae Wa, mud-mee, khid, and many more. What began as a compassionate response to hardship has become a permanent source of pride and income for generations. The four Royal Silk Routes — Threads of Love from the Queen Mother are far more than ordinary tourist itineraries. They are living pathways of royal grace that connect every visitor’s heart directly to Isan’s communities.

When you travel these routes, you will:

- Experience the gentle rhythm of rural life
- Marvel at the exquisite beauty of village-woven silk, each piece unique to its locality
- And, most importantly, play your own part in carrying forward Her Majesty’s legacy by purchasing authentic SUPPORT handicrafts directly from the weavers’ hands

Every baht you spend becomes lasting encouragement and income, helping families stand tall on their own feet — exactly as the Queen Mother, once described by the world as “the hardest-working queen on earth,” always dreamed. You are cordially invited to walk in the royal footsteps across the Isan landscape and feel the enduring threads of love that Her Majesty has woven for us all.

การท่องเที่ยวตามรอย เส้นทางสายไหม สายใยรักจากพระพันปีหลวง

เส้นที่ ๑

ภูพาน..พื้นที่ทรงงาน...
เพื่อให้ราษฎรก้าวผ่านความยากจน

(นครพนม-สกลนคร)

Phu Phan – Royal Development Area:

Lifting Communities out of Poverty

(Nakhon Phanom – Sakon Nakhon)

เส้นที่ ๒

เส้นทางการท่องเที่ยว
จากน้ำพระทัยสู่... ผ้าไหมแพรวา

(ขอนแก่น กาฬสินธุ์ มุกดาหาร)

From Royal Grace to Phrae Wa Silk

(Khon Kaen – Kalasin – Mukdahan)

เส้นที่ ๓

ผ้าไหมมัดหมี่ ที่ทรงฟื้น...
สร้างความยั่งยืน ให้ปวงราษฎร

(บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี)

Mud-Mee Silk Revived by Royal Hands –

Sustainable Livelihoods for the People

(Buriram – Surin – Si Sa Ket –

Ubon Ratchathani)

เส้นที่ ๔

ผ้าซิดไหม... สานสายใยรัก
จากพระราชินี ถึงราษฎร

(อุดรธานีหนองบัวลำภูหนองคาย)

Khid Silk – Weaving Bonds of Love from

Queen to People

(Udon Thani – Nong Bua Lamphu –

Nong Khai)

ภูพาน..พื้นที่รงงาน...
เพื่อให้ราษฎรก้าวผ่านความยากจน
(เนสพูน-anaus)

๑. ศูนย์ทัตถกรรม วัดธาตุประสิทธิ์
๒. ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพ ภูटनाขาม
๓. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพาน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ
๔. พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์
๕. ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติฯ
๖. ฟาร์มตัวอย่าง หนองหมากเผ่า อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร
๗. วิสาหกิจชุมชนทอผ้า ย้อมคราม บ้านดอนกอย
๘. พิพิธภัณฑ์พระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต
๙. วัดป่าอุดมสมพร พระอาจารย์ฝั้น อาจาโร
๑๐. พิพิธภัณฑ์บ้านป่าห่ม-ป่าไ้
๑๑. วัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร
๑๒. ปราสาทพระธาตุ นารายณ์เจงเวง

ศูนย์หัตถกรรมวัดธาตุประสิทธิ์

ตั้งอยู่ในวัดธาตุประสิทธิ์ อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม จุดกำเนิดของ “กลุ่มทอผ้าไหมกลุ่มแรกของมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ” เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และพระเจ้าลูกเธอทั้งสองพระองค์ ได้เสด็จพระราชดำเนินทอดผ้าพระกฐินต้น ณ วัดธาตุประสิทธิ์ มีราษฎรทูลเกล้าฯ ถวายผ้าไหมแต่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เมื่อ ปี พ.ศ. ๒๕๑๕ เมื่อได้ทอดพระเนตรผ้าไหมก็รู้สึกพอพระราชหฤทัยยิ่งนัก เนื่องจากผ้าไหมมีลวดลายสวยงามอันเป็นเอกลักษณ์แบบพื้นบ้านของชาวบ้านนาหว้า ทรงมีพระราชดำริในการริเริ่มส่งเสริมการทอผ้าไหม เพื่อสร้างรายได้ แก้ไขปัญหาความยากจนให้กับคนในหมู่บ้าน ท่านทรงเน้นให้ชาวบ้านทอลวดลายดั้งเดิม ที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของชาวนาหว้า ศูนย์หัตถกรรมวัดธาตุประสิทธิ์ เป็นแหล่งจัดจำหน่ายผ้าไหมยกมุก ผ้าไหมอันเป็นภูมิปัญญาของชาวนาหว้า มีลักษณะเฉพาะของลวดลายพิเศษคือการใช้เส้นยืน 2 ชุด ชุดหนึ่งคือ ชุดลายดอก คำว่า “มุก” ลักษณะเหมือนเป็นพื้นสีกรมท่า ดอกสีขาว ศูนย์หัตถกรรมวัดธาตุประสิทธิ์ มีสินค้าหลากหลายชนิด เช่น ผ้ายกมุก ผ้าหมักโคลน ผ้าหางกระรอก ผ้าย้อมคราม และสินค้าที่ระลึกประเภทผ้า นอกจากนี้นักท่องเที่ยวสามารถชมกรรมวิธีการทอผ้าไหมยกมุก และเลือกซื้อสินค้าฝีมือชาวบ้านนาหว้าได้ตามใจชอบ ซึ่งเป็นการอุดหนุนสินค้าท้องถิ่น และร่วมสืบสานงานศิลปะผ้าทอให้คงอยู่สืบไป บริเวณใกล้กันสามารถเดินไปกราบสักการะ พระธาตุประสิทธิ์ พระธาตุประจำวันเกิดของผู้ที่เกิดวันพฤหัสบดี

Wat That Prasit Handicrafts Centre Na Wa District, Nakhon Phanom Province

The Wat That Prasit Handicrafts Centre, situated within the precincts of Wat That Prasit, constitutes the primordial nucleus of the Foundation for the Promotion of Supplementary Occupations and Related Techniques (SUPPORT) under the Royal Patronage of Her Majesty Queen Sirikit.

It is universally acknowledged as the first officially recognised silk-weaving collective of the entire royal crafts initiative.

The foundational moment occurred in 1972 (B.E. 2515) during the Royal Kathina Ceremony at the temple. His Majesty King Bhumibol Adulyadej, accompanied by Her Majesty Queen Sirikit and Their Royal Highnesses Princess Ubolratana and Princess Chulabhorn, received an impromptu presentation of hand-woven silk from local villagers. Upon examining the textiles, Her Majesty was profoundly impressed by their aesthetic sophistication and unmistakable vernacular identity. These were specimens of Pha Yok Muk (raised supplementary-weft brocaded silk), the quintessential textile praxis of the Tai Yo (Tai Nyo) ethno-linguistic community indigenous to Na Wa. The defining technical and aesthetic feature of authentic Pha Yok Muk is the deployment of two separate sets of warp threads: one forming the ground (typically indigo or deep navy) and a second, heavier set that creates the raised, pearl-like “muk” motifs in white or contrasting colours, yielding a pronounced three-dimensional surface texture. Her Majesty immediately issued a royal directive to preserve and expand this autochthonous tradition as a gendered poverty-alleviation strategy, insisting that artisans retain the original Tai Yo iconographic repertoire as a marker of cultural sovereignty and market differentiation. Today, the Wat That Prasit Handicrafts Centre functions as a permanent living heritage atelier and commercial outlet specialising in:

- Pha Yok Muk (classic raised brocade silk)
- Pha Muk Khram (indigo-dyed mud-mee resist silk)
- Pha Hang Krarok (squirrel-tail pattern silk)
- Natural indigo-dyed textiles
- A wide range of derivative souvenir items (scarves, bags, traditional garments)

Visitors are afforded unrestricted access to observe the complete production sequence — from degumming and dyeing to the intricate set-up of the supplementary-warp loom and the labor-intensive brocading process. Direct purchase from the centre constitutes both economic patronage of the original royal artisan community and active participation in the intergenerational transmission of Tai Yo textile epistemology. A short walk from the weaving halls stands Phra That Prasit, the sacred stupa believed to enshrine relics of the Buddha and traditionally venerated as the natal chedi for individuals born on Thursday — offering travellers an integrated experience of material culture, living faith, and royal development history within a single sacred precinct.

ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพภูตนาขาม

เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางยังศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพบ้านภูตนาขาม จังหวัดสกลนคร นักท่องเที่ยวจะได้ชมกรรมวิธีการทำเครื่องเซรามิก งานศิลปะอันล้ำค่าของชาวอีสาน ผลิตภัณฑ์เซรามิกของบ้านภูตนาขามล้วนเกิดจากฝีมือของสมาชิกในหมู่บ้านตามพระราชประสงค์ของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ไม่อยากให้ชาวบ้านต้องละทิ้งถิ่นฐานบ้านเกิดไปทำงานในเมืองใหญ่ จวบจนปัจจุบันศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพภูตนาขาม จังหวัดสกลนคร กลายเป็นแหล่งพัฒนาอาชีพด้านงานศิลปะอีกหลายแขนง เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางไปศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพบ้านภูตนาขาม นักท่องเที่ยวสามารถร่วมทำกิจกรรม Workshop งานปั้นเครื่องเซรามิก งานประดิษฐ์ดอกไม้ งานปักผ้า นับเป็นการสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวที่แปลกใหม่ ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพบ้านภูตนาขาม มีสินค้าของทางโครงการฯ ให้นักท่องเที่ยวได้เลือกซื้อเป็นของฝากมากมาย อาทิ เครื่องปั้นดินเผา เครื่องเซรามิก ไม้แกะสลัก ดอกไม้ประดิษฐ์ งานมัดย้อม ผ้าทอ นอกจากนี้จะได้สินค้าที่มีคุณภาพในราคาย่อมเยาแล้วนั้น การอุดหนุนสินค้าของศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพภูตนาขาม จังหวัดสกลนคร ยังเป็นการช่วยกระจายรายได้ให้กับคนในชุมชนอีกทางหนึ่งด้วย ซึ่งศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพภูตนาขาม เปิดเวลา ๐๘.๐๐-๑๖.๓๐ น. หยุดทุกวันอาทิตย์และวันจันทร์

Ban Kut Na Kham Arts and Crafts Promotion Centre Charoen Sin District, Sakon Nakhon Province

---

Crafts Promotion Centre stands as one of the most comprehensive and enduring expressions of Her Majesty Queen Sirikit's vision to establish sustainable, place-based supplementary occupations that prevent rural—urban distress migration while valorizing Isan vernacular artistic heritage. Originally conceived to harness the region's abundant high-quality clay deposits, the centre has evolved into a multi-disciplinary royal craft hub where local artisans - predominantly women - produce museum-grade works across several traditional and revived mediums, thereby transforming a once-impooverished highland community into a nationally celebrated centre of excellence in Southeast Asian applied arts. Core Disciplines and Signature Productions

- High-fired stoneware and earthenware ceramics - renowned for their distinctive earthy tones, robust forms, and celadon-influenced glazes derived from local materials
- Wood carving and lacquerware - intricate Buddhist iconography and utilitarian objects
- Artificial flower craftsmanship - hyper-realistic blooms using indigenous fibres
- Heritage knife forging - continuation of northeastern blacksmithing traditions
- Hand-woven textiles (silk and cotton) incorporating Phu Thai and Yoey motifs
- Embroidery and appliqué on traditional garments

Offerings Visitors are invited to participate in hands-on workshops led by master artisans (advance booking recommended):

- Ceramic throwing, hand-building, and surface decoration
- Natural-dye application and textile printing
- Artificial flower assembly using traditional techniques

These immersive sessions provide rare insight into the transmission of tacit knowledge within a living royal patronage ecosystem. The permanent exhibition gallery and shop offer an extensive curated selection of pieces ranging from affordable souvenirs to investment-grade collectibles. Every purchase directly contributes to the community-managed revolving fund, ensuring equitable income distribution and long-term economic resilience.

ศูนย์ศึกษากาพัฒนาภูพาน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ศูนย์ศึกษากาพัฒนาภูพาน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดสกลนคร ตั้งขึ้น ตามพระกระแสรับสั่ง พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีวัตถุประสงค์ เพื่อพลิกฟื้นสภาพความเป็นอยู่ที่แร้นแค้น ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ไม่ได้ ด้วยการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เพื่อการทดลองและแสวงหาอาชีพที่เหมาะสม ให้กับชาวอีสาน นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาจะได้พบกับ “สามตำแห่งภูพาน” ได้แก่ โคพันธุทาจิมะภูพาน หรือวัวตำภูพาน หมูตำพันธุ์ภูพาน และไก่ตำภูพาน ที่เกิดมาจากการค้นคว้าพัฒนาสายพันธุ์ จนกลายเป็นสัตว์เศรษฐกิจที่ทำรายได้ให้กับเกษตรกร จังหวัดสกลนครได้อย่างมหาศาล ภายในศูนย์ฯ มีพื้นที่กว้างกว่าหนึ่งหมื่นไร่ แบ่งเป็นอาคารพิพิธภัณฑ์ โครงการฟาร์มตัวอย่างและร้านค้าโครงการหลวง ทั้งนี้ เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาถึง ทางศูนย์ฯ จะมีเจ้าหน้าที่นำชมพื้นที่ของโครงการด้วยรถรางให้นักท่องเที่ยว และทางศูนย์ฯยังเปิดการฝึกอบรมวิชาชีพพระะยะสั้นให้กับผู้สนใจโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย ศูนย์ศึกษากาพัฒนาภูพาน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ แหล่งเรียนรู้ “งานของพ่อ” พระองค์ทรงทุ่มเทพระวรกายทรงงานหนักด้วยพระราชปณิธานในการสร้างอาชีพให้คนอีสานมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยอาศัยวัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่น เน้นการพึ่งตนเอง เรียนรู้ที่จะอยู่กับธรรมชาติ อย่างพอเพียงและยั่งยืน

Phu Phan Royal Development Study Centre(Huai Mahaat Subdistrict, Phanna Nikhom District, Sakon Nakhon Province)

Established by Royal Initiative of His Majesty King Bhumibol Adulyadej (Rama IX) Inaugurated in 1982 under direct royal command, the Phu Phan Royal Development Study Centre represents one of the six flagship Royal Development Study Centres in Thailand and remains the pre-eminent highland agro-ecological research and demonstration institution for the entire Upper Northeast. Spanning over 10,000 rai ($\approx 1,600$ hectares) on the restored Phu Phan massif, it was conceived as a living laboratory to reverse the intertwined crises of ecological degradation, chronic poverty, and communist insurgency that once defined the region. Core Mandate and Epistemological Framework

- Rehabilitate degraded watersheds and acid-sulphate soils
- Identify and validate locally adapted livelihood systems using endogenous resources
- Operationalize the Sufficiency Economy Philosophy (SEP) and New Theory Agriculture through iterative field experimentation
- Serve as a scalable model for integrated, self-reliant highland development

Signature Achievements: “The Three Blacks of Phu Phan” Through decades of selective breeding and adaptive research, the Centre successfully developed three economically transformative indigenous livestock breeds, now collectively known as the Phu Phan Trinity:

1. Phu Phan Tajima Black Cattle - premium Wagyu-grade beef cattle adapted to tropical highlands
2. Phu Phan Native Black Pig - slow-growing, high-marbled heritage pork
3. Phu Phan Black Chicken - nutrient-dense, free-range poultry with superior flavor and disease resistance

These breeds have become high-value commercial lines, generating substantial household income while requiring minimal external inputs. Visitor Experience

- Guided electric tram tours (complimentary) covering demonstration zones: vetiver grass contour barriers, integrated vetiver-livestock systems, check-dam hydrology, agro-forestry plantations, and New Theory phased farming plots
- Interactive exhibitions at the Royal Initiatives Museum tracing the chronological evolution of the King’s applied development philosophy
- Royal Project Shop offering premium Phu Phan livestock products, organic crops, and value-added goods
- Free short-term vocational training programs open year-round (livestock management, organic farming, soil rehabilitation, etc.)

The Centre stands as the most tangible embodiment of His Majesty’s lifelong dictum: “Develop the land to develop the people; develop the people to develop the nation.” It is a place where visitors do not merely observe sustainable development - they encounter the living proof of a monarch’s half-century of relentless, evidence-based devotion to lifting an entire region from destitution to dignified self-reliance, using nothing more than local resources, scientific rigour, and an unshakeable moral commitment to human flourishing.

พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์

พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ จังหวัดสกลนคร เป็นพระตำหนักที่สร้างขึ้นในบริเวณเทือกเขาภูพาน ใน พ.ศ. ๒๕๑๔ โดยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เป็นผู้ทรงเลือกพื้นที่สร้างพระตำหนักด้วยพระองค์เอง นับเป็นพื้นที่ทรงงานที่สำคัญของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พระองค์โปรดให้ราษฎรได้นำผลิตภัณฑ์ผ้าไหมที่ทอ จากสมาชิกของศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพฯ เข้าเฝ้ารับเสด็จเป็นประจำทุกปี ในบริเวณ “ลานคำหอม” กล่าวกันว่า ในช่วงเดือนพฤศจิกายน บริเวณลานคำหอมจะเต็มไปด้วยพสกนิกรทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ทุกหมู่เหล่า ที่มาชุมนุมกันเพื่อชื่นชมความงดงามของผ้าไหมและสิ่งประดิษฐ์ต่างๆ ที่มวลสมาชิกศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพฯ ส่งเข้าประกวด บริเวณลานคำหอมจึงมีเรื่องราวมากมาย ซึ่งล้วนแล้วแต่เปี่ยมด้วยระเมตตาจากสมเด็จพระนางเจ้าฯ ที่มีต่อชาวศิลปาชีพ ยากที่จะลืมนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาที่นี่จะได้ชมความงดงามของไม้ดอกไม้ประดับนานาพันธุ์ ผลิบานอยู่ท่ามกลาง “หมู่พระตำหนัก” ในบริเวณพื้นที่ ๕ ส่วน คือ สวนรวมพันธุ์ไม้ สวนแบบประดิษฐ์ สวนแบบธรรมชาติ สวนหินประดับประดาและสวนประดับหิน บริเวณสถานที่ตั้งเป็นป่าไม้อร่ามรื่น นอกจากนักท่องเที่ยวจะได้มีโอกาสถ่ายรูป ท่ามกลางหมู่ไม้ดอกไม้ประดับในพระตำหนักแล้วนั้น กิจกรรมที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่งก็คือ การชมช้างเผือกบริเวณอ่างเก็บน้ำในพระตำหนักช่วงยามเย็น

Phu Phan Ratchaniwet Royal Palace

(Phanna Nikhom District, Sakon Nakhon Province) Constructed in 1975 (B.E. 2518) atop the restored Phu Phan massif, Phu Phan Ratchaniwet Palace was personally sited by His Majesty King Bhumibol Adulyadej as a permanent highland command centre for protracted development operations in the Northeast. More than a mere residence, it functioned as the strategic nucleus of two of the most transformative royal initiatives in modern Thai history:

- His Majesty's watershed-scale ecological rehabilitation and Sufficiency Economy experimentation
- Her Majesty Queen Sirikit's palace-led cultural-economy and gendered poverty-alleviation program

Khan Hom Courtyard: The Sacred Heart of the Royal Crafts Movement for over four decades, the open-air Khan Hom Courtyard (ลานคำหม่อม) served as the annual pilgrimage destination and ritual stage where thousands of female artisans from the most remote corners of Isan presented their finest hand-woven textiles in direct audience with Her Majesty. Every November, the courtyard transformed into a living panorama of colour, devotion, and reciprocal dignity as artisans - many having walked for days through rugged terrain - laid their life's masterworks at the Queen's feet. The courtyard thus evolved into the de facto national amphitheater of the SUPPORT Foundation's silk competitions, where rigorous aesthetic and technical standards were established that eventually propelled Isan textiles onto global catwalks and museum collections. It remains one of the most potent in contemporary Thailand: a physical space saturated with stories of royal compassion that are, in the words of the artisans themselves, "impossible to forget".

The Royal Gardens and Landscape The 700-rai palace grounds are segmented into five distinct horticultural zones, each a masterpiece of tropical landscape architecture:

- Mixed ornamental species garden
- Formal geometric garden
- Naturalistic forest garden
- Rock garden with cascading water features
- Ornamental boulder and succulent garden

The entire precinct is enveloped in mature secondary forest regenerated under His Majesty's reforestation directives, creating a serene, cool microclimate even during the height of the dry season. Signature Visitor Experiences

- Photographic access to the spectacular floral displays framing the clustered royal residences (exterior only; interiors remain strictly private)
  - Late-afternoon observation of the palace's white elephants (chang phueak) at the royal lake - a rare privilege, as these sacred animals are national symbols under direct palace stewardship
  - Contemplation of Khan Hom Courtyard, where visitors may still sense the lingering presence of half a century of royal-artisan encounters
- Though the palace itself is not open to the public, the accessible portions — particularly the gardens and Khan Hom Courtyard — constitute one of Thailand's most evocative sites of living royal legacy, where natural beauty, cultural memory, and the tangible evidence of boundless monarchic devotion converge in a single, breathtaking tableau.

ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติ อำเภอบึง จังหวัดสกลนคร

ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติ อำเภอบึง จังหวัดสกลนคร เป็นศูนย์การเรียนรู้ ด้านการเพาะพันธุ์หนอนไหม ทั้งยังเป็นศูนย์ศึกษาดูงาน ด้านการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมที่สำคัญในแถบภาคภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสาน) เหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวกลุ่มนักเรียน นักศึกษา เมื่อนักท่องเที่ยว เดินทางมาเที่ยวที่ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติ จะมีอาคารพิพิธภัณฑ์ จัดแสดงผ้าไหม ภายในเต็มไปด้วยผืนผ้าไหมลวดลายโบราณ งดงาม อ่อนช้อยแล้วแต่หายากของภาคอีสานมารวมไว้ที่นี่ ทั้งยังมีกิจกรรม การศึกษาเรียนรู้ดูงานด้านการปลูกหม่อน เลี้ยงไหม การชมการสาธิต กรรมวิธีการย้อมสีเส้นไหมโดยใช้สีธรรมชาติ ถัดมาจากตัวอาคารพิพิธภัณฑ์ จัดแสดงผ้าไหม นักท่องเที่ยวจะได้พบกับแปลงปลูกมัลเบอร์รี่ขนาดใหญ่ สายพันธุ์เชียงใหม่ รสชาติหวานอมเปรี้ยว ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเด็ดชิม กันสด ๆ จากต้นอีกด้วย

Queen Sirikit Sericulture Centre, Mueang Sakon Nakhon

Established under the direct patronage of Her Majesty Queen Sirikit as a constituent node of the SUPPORT Foundation's sericultural extension network, the Queen Sirikit Sericulture Centre constitutes the paramount institution in Upper Northeastern Thailand for the integrated research, conservation, and pedagogical dissemination of mulberry—non-mulberry sericulture and its associated textile epistemologies. Functioning simultaneously as an ex-situ repository of Isan silk heritage, a living gene bank for elite *Morus* and *Samia* cultivars, and a fully operational demonstration agro-enterprise, the Centre exemplifies the royal paradigm of culturally embedded, gender-sensitive rural industrialisation. Its permanent museum houses one of the most comprehensive corpora of antique and contemporary Northeastern silk textiles extant, encompassing rare pre-modern courtly banners executed in discontinuous supplementary-weft (*yok muk*), complex continuous weft *ikat* (*mudmee*), and discontinuous weft pillow-pattern brocade (*khit*), many of which entered the collection through direct royal procurement during the formative Khan Hom audiences of the 1970s-1990s. The interpretive trajectory progresses from archival masterpieces to contemporary National Artist pieces, thereby illustrating both diachronic continuity and deliberate innovation within the Isan sericultural tradition. Beyond curatorial display, the Centre operationalizes a complete, vertically integrated learning continuum: visitors traverse expansive plantations of the high-yielding *Morus alba cv. Chiang Mai 60*, observe controlled rearing environments for *Bombyx mori* and *Eri (Samia ricini)* cultures, and engage in supervised extraction of plant-based mordant dyes (*Caesalpinia sappan*, *Diospyros mollis*, *Indigofera tinctoria*, and *Lacifer lacca*). The pedagogical sequence culminates in reel-to-loom demonstrations that reveal the sophisticated interplay of warp-dominant and weft-dominant patterning systems characteristic of regional frame-loom technology. Particularly suited to tertiary-level textile anthropology, agronomy, and sustainable development cohorts, the facility offers structured immersion modules and seasonal participatory harvesting, reinforcing its status as the Northeast's pre-eminent site for experiential transmission of sericultural tacit knowledge. The adjunct mulberry orchard further instantiates polycultural agroforestry principles, permitting direct organoleptic engagement with fresh fruit while underscoring the multi-output economic model central to royal livelihood interventions.

ฟาร์มตัวอย่างหนองหมากเผ่า อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

โครงการฟาร์มตัวอย่างหนองหมากเผ่า อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร นับว่าเป็นแหล่งศึกษาดูงานด้านการเกษตร ที่น่าสนใจอีกแห่งหนึ่งในจังหวัดสกลนคร ภายในมีกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้เยี่ยมชม ทั้งในส่วนของแปลงผักปลอดสารพิษ แปลงผลไม้ พื้นที่สาธิตการเลี้ยงสัตว์ โดยในบริเวณใกล้เคียงกันจะมีร้านอาหาร โครงการหลวงเปิดไว้บริการนักท่องเที่ยวตลอดทั้งวัน โดยอาหารของที่นี้จะใช้วัตถุดิบของโครงการฯ ที่สด สะอาด ปลอดภัย ด้านข้างเปิดบริการร้านค้าให้นักท่องเที่ยวได้ซื้อผัก ผลไม้สดๆ และเนื้อโคขุนโพนยางคำ ที่ได้ชื่อว่าเป็นของดีเมืองสกลนคร นักท่องเที่ยวสามารถเลือกซื้อได้ตามใจชอบ เป็นการช่วยสร้างรายได้ให้กับสมาชิก และช่วยลดต้นทุนสินค้าทางการเกษตรที่มีคุณภาพของโครงการอีกทางหนึ่ง

The Nong Mak Khao Royal Project Demonstration Farm

Situated in Mueang Sakon Nakhon District, constitutes a meticulously engineered microcosm of His Majesty King Bhumibol Adulyadej's New Theory Agriculture and integrated farming systems, specifically calibrated for the edaphic constraints and hydrological variability of the Sakon Nakhon basin. Operationalizing the canonical 30-30-30-10 land-use ratio, the farm demonstrates the practical articulation of water-centred polycultural design, biological pest regulation, closed-loop nutrient management, and diversified income streams within a compact, replicable smallholder template. Visitors traverse zoned agro-ecosystems encompassing certified organic vegetable polycultures, elite tropical and low-chill temperate fruit orchards, rotational livestock paddocks, and synergistic rice-fish interfaces, while an on-site Royal Project restaurant provides a zero-kilometre, farm-to-table dining experience that materially substantiates the economic viability of short-supply-chain sovereignty. The adjacent cooperative outlet markets fresh horticultural produce alongside premium cuts of the celebrated Phon Yang Kham indigenous beef—a breed perfected under royal livestock initiatives—thereby channeling every transaction directly into community-managed revolving funds. In its synthesis of agro-ecological intensification, circular resource flows, and participatory value-chain governance, Nong Mak Khao distills the Sufficiency Economy Philosophy into a tangible, measurable, and readily transferable model of resilient rural prosperity.

วิสาหกิจชุมชนทอผ้า ย้อมคราม บ้านดอนกอย

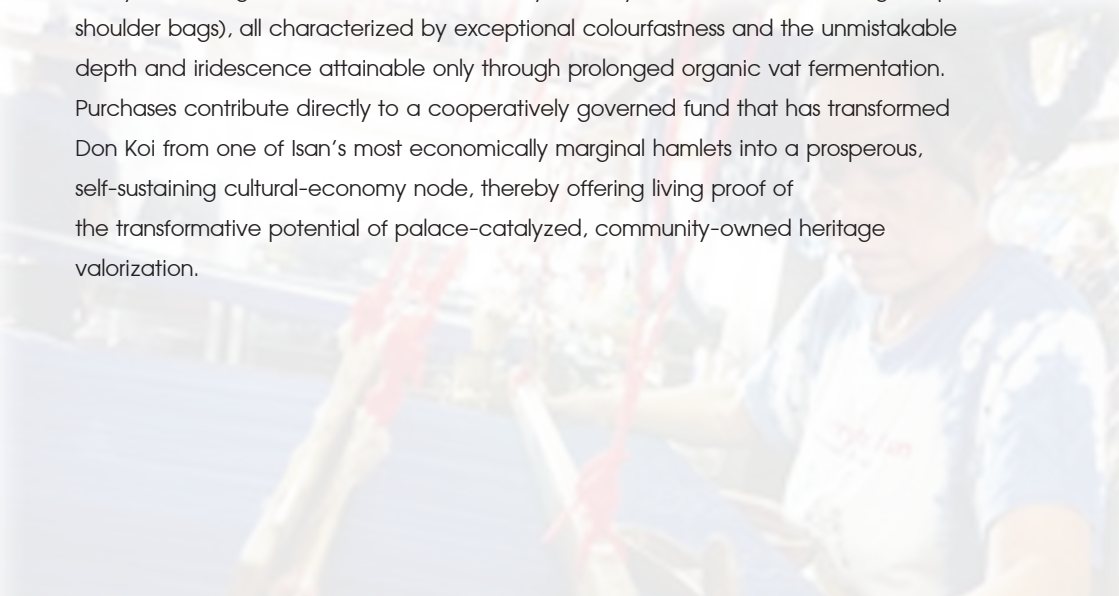

วิสาหกิจชุมชนทอผ้าย้อมครามบ้านดอนกอย จังหวัดสกลนคร ถือเป็นต้นกำเนิดของผ้าย้อมครามผืนแรกในประเทศไทย ตั้งอยู่ในอำเภอพรรณานิคม ปัจจุบันบ้านดอนกอยเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีแห่งภูมิปัญญาการทำผ้าย้อมครามที่ใหญ่ที่สุดในจังหวัดสกลนคร มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ เดินทางมาซื้อผ้าย้อมครามตลอดทั้งปี นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาที่นี่จะได้เยี่ยมชมตั้งแต่กรรมวิธีการย้อมผ้า การมัดย้อม ตลอดจนงานการทอผ้าย้อมครามเป็นลวดลายต่างๆ ผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชนที่วางจำหน่ายในหมู่บ้านนั้น เช่น ผ้าชิ้น ผ้าพันคอ ผ้าคลุมไหล่ ผ้าเช็ดหน้า เสื้อสำเร็จรูปไปจนถึงสินค้าที่ระลึก กระเป๋าถือ กระเป๋าสตางค์ หมวก ยาม เป็นต้น นักท่องเที่ยวสามารถได้เลือกซื้อกันอย่างเพลิดเพลิน

The Don Koi Indigo-Dyeing and Weaving Community Enterprise

Located in Phanna Nikhom District, Sakon Nakhon Province, is universally recognized as the primordial locus of contemporary Thai natural indigo textile revival and currently constitutes the largest and most sophisticated center of indigo-dyeing praxis in Northeastern Thailand. Established upon an unbroken indigenous Phu Thai lineage of *Strobilanthes cusia* cultivation and vat-fermentation dyeing that predates the modern nation-state, the village achieved national prominence when its masterworks were among the very first selected for royal presentation at Khan Hom Courtyard during the formative phase of Her Majesty Queen Sirikit's palace-led crafts initiative. Today it functions as an open-air living museum and fully operational production collective, where visitors may observe (and, upon request, participate in) the entire labor-intensive sequence of traditional indigo processing: harvesting and composting of fresh indigo leaves, construction and maintenance of earthenware reduction vats using lime and palm-sugar lye, multiple-dip oxidation cycles yielding the characteristic deep "Indigofera blue," post-dye over-dyeing with local annatto and sappan wood, and finally the intricate set-up of supplementary heddle-and-laundry-basket looms for the execution of complex geometric and ancestral zoomorphic motifs unique to the Phu Thai repertoire. The enterprise's product range spans museum-grade ceremonial sin (tubular skirts), scarves, shawls, ready-to-wear garments, and a diverse array of lifestyle accessories (handbags, caps, shoulder bags), all characterized by exceptional colourfastness and the unmistakable depth and iridescence attainable only through prolonged organic vat fermentation. Purchases contribute directly to a cooperatively governed fund that has transformed Don Koi from one of Isan's most economically marginal hamlets into a prosperous, self-sustaining cultural-economy node, thereby offering living proof of the transformative potential of palace-catalyzed, community-owned heritage valorization.

พิพิธภัณฑ์พระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต

วิสาทกิจชุมชนทอผ้าย้อมครามบ้านดอนกอย จังหวัดสกลนคร ถือเป็นต้นกำเนิดของผ้าย้อมครามผืนแรกในประเทศไทย ตั้งอยู่ในอำเภอพรรณานิคม ปัจจุบันบ้านดอนกอย เป็นแหล่งเรียนรู้วิถีแห่งภูมิปัญญาการทำผ้าย้อมครามที่ใหญ่ที่สุดในจังหวัดสกลนคร มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเดินทางมาซื้อผ้าย้อมครามตลอดทั้งปี นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาที่นี่จะได้เยี่ยมชมตั้งแต่กรรมวิธีการย้อมผ้า การมัดย้อม ตลอดจนการทอผ้าย้อมครามเป็นลวดลายต่างๆ ผลิตภัณฑ์วิสาทกิจชุมชนที่วางจำหน่ายในหมู่บ้านนั้น เช่น ผ้าซิ่น ผ้าพันคอ ผ้าคลุมไหล่ ผ้าเช็ดหน้า เสื้อสำเร็จรูปไปจนถึงสินค้าที่ระลึก กระเป๋าถือ กระเป๋าสตางค์ หมวก ย่าม เป็นต้น นักท่องเที่ยวสามารถได้เลือกซื้อกันอย่างเพลิดเพลิน

The Venerable Phra Ajaan Mun Bhūridatta Museum

located within the serene forest monastery of Wat Pa Sutthawat in Mueang Sakon Nakhon District, constitutes the paramount memorial and reliquary complex dedicated to the revered founder of the modern Thai Kammatṭhāna (Forest Meditation) lineage. Sakon Nakhon's historical identity as the epicentre of the contemporary revival of rigorous vipassanā practice in Thailand is indelibly linked to Phra Ajaan Mun (1870-1949), whose peripatetic asceticism and uncompromising adherence to the Vinaya and suttanta methodologies re-established the possibility of arahantship in the present age. The museum's striking architectural envelope, clad in hand-crafted glazed terracotta tiles in a distinctive applied-Thai modernist idiom, houses a life-sized bronze image of the master seated in full-lotus meditation posture. At its core stands a crystal reliquary enshrining translucent, pearl-white sarīra-dhātu (relics that spontaneously crystallized into glass-like pearls after cremation) elevated upon a white-marble plinth—an extraordinarily rare phenomenon regarded by the tradition as empirical corroboration of ultimate attainment. Adjacent vitrines display the master's austere personal requisites: alms-bowl, ghot (umbrella-tent), razor, and weathered robes, together with detailed biographical panels tracing his decades of solitary wandering tudong across Laos, Myanmar, and the remotest reaches of Isan. Within the same sacred compound stands the parallel reliquary museum of Venerable Luang Pu Lui Chanthasaro (1915-1988), one of Ajaan Mun's most accomplished direct disciples, whose own crystalline relics are similarly enshrined. Together, these twin sanctuaries form the spiritual and historical nucleus of the Thai Forest Tradition, annually drawing thousands of monastics and lay practitioners who regard Sakon Nakhon as the living Jerusalem of Southeast Asian Theravāda asceticism. For visitors seeking to comprehend the deeper contemplative matrix that quietly undergirds much of contemporary Thai Buddhist identity, a reverential visit to Wat Pa Sutthawat remains an indispensable pilgrimage.

วัดป่าอุดมสมพร หลวงปู่ฝั้น อาจาโร

วัดป่าอุดมสมพร หลวงปู่ฝั้น อาจาโร จังหวัดสกลนคร ตั้งอยู่ในอำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร เป็นอนุสรณ์สถานสำคัญของพระอาจารย์ฝั้น อาจาโร พระสงฆ์ที่เป็นลูกศิษย์ของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต ผู้เป็นครูบาอาจารย์ของพระกรรมฐานสายป่า บรรยากาศภายในวัดป่าอุดมสมพรมีความเงียบสงบ ร่มรื่น มีพิพิธภัณฑ์หลวงปู่ฝั้นลักษณะเป็นกลีบบัวซ้อนกันขึ้นสามชั้น ตั้งอยู่บนฐานลักษณะกลีบบัว ด้านในจะเก็บรักษาเครื่องอัฐบริวารและเครื่องใช้ต่างๆ ของหลวงปู่ฝั้น ที่มีมากมายหลายชิ้น เปิดให้นักท่องเที่ยวได้เข้าเยี่ยมชมและกราบสักการะทุกวัน

Wat Pa Udom Somphon ---

Situated in Phanna Nikhom District, Sakon Nakhon Province, stands as the principal memorial monastery and reliquary complex of Venerable Ajaan Fan Ājāro (1899-1977), one of the most widely revered direct disciples of Phra Ajaan Mun Bhūridatta and a pivotal figure in the mid-twentieth-century dissemination of the Thai Kammatṭhāna Forest Tradition to lay society. Renowned for his extraordinary charisma, uncompromising meditative attainment, and accessible yet profound Dhamma expositions delivered in the vernacular Isan dialect, Luang Pu Fan attracted tens of thousands of devotees during his lifetime and is credited with catalysing the mass return to sila-based practice across the Northeast. The monastery preserves the austere, single-halled forest-temple aesthetic characteristic of the lineage: open-sided salas beneath towering canopy trees, a pervasive atmosphere of silence, and an almost tangible sense of tudong-era asceticism. At the spiritual and architectural heart of the grounds rises the three-tiered lotus-bud reliquary museum, an iconic structure whose superimposed petal layers simultaneously evoke the unfolding of enlightenment and the classical Thai chedi form. Within its cool, marble-floored interior are preserved Luang Pu Fan's complete personal requisites (alms-bowl, kettles, needle case, tiger-skin sitting mat, and the famously patched robes), together with photographic archives, voice recordings of his legendary sermons, and a portion of his crystalline sarīra-dhātu. The museum is open daily for circumambulation and veneration, permitting visitors to enter into direct contemplative proximity with one of the tradition's most luminous modern arahants. For scholars of contemporary Theravāda, practitioners seeking lineage authenticity, or travellers wishing to experience the living spiritual matrix that quietly anchors much of rural Isan identity, Wat Pa Udom Somphon remains an indispensable site of pilgrimage and profound reverence.

พิพิธภัณฑ์บ้านป่าทุ้ม-ป่าไถ่

พิพิธภัณฑ์บ้านป่าทุ้ม-ป่าไถ่ จังหวัดสกลนคร ถือว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ ที่มีเรื่องราวความเป็นมาของพระมหากษัตริย์คุณ เมื่อครั้งสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยียนราษฎรในท้องที่จังหวัดสกลนคร แต่ความพิเศษ คือ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ โดยเสด็จเป็นการส่วนพระองค์เยี่ยมเยียนบ้านของนางทุ้ม-นางไถ่ มากถึง ๓ ครั้ง และพระราชทานฉลองพระองค์คลุม (เสื้อ) โหมมมัดหมี่สีม่วงให้แก่นางไถ่ ใช้เป็นแบบในการทอผ้า เพื่อให้ชาวบ้านแถบนั้นและป่าทุ้ม ป่าไถ่ได้อนุรักษ์การทอผ้าแบบโบราณ มิให้สูญหายไป ซึ่งป่าทุ้มก็ได้แกะลายผ้าพระราชทานผืนนั้นและเริ่มเรียนรู้การทอผ้าอย่างจริงจัง รวมไปถึงชาวบ้านในบริเวณใกล้เคียง ก็หันมาทอผ้า เพื่อเป็นอาชีพเสริม สร้างรายได้ให้กับครอบครัว นับตั้งแต่นั้นเมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางไปถึงพิพิธภัณฑ์บ้านป่าทุ้ม-ป่าไถ่ จะได้เห็นฉลองพระองค์จริง ตัวเดียวในโลกที่พระองค์ทรงพระราชทานแก่ราษฎร ตั้งอยู่บนหิ้งกลางบ้าน บูชาด้วยดอกมหาหงส์สีนวลตามประเพณีชาวอีสาน โดยในส่วนใต้ถุนบ้าน ได้ถูกจัดไว้ให้เป็นพื้นที่สาธิตการทอผ้า นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางได้โดยใช้เส้นทางหลวงหมายเลข ๒๒๓ ห่างจากอำเภอเมืองสกลนคร ประมาณ ๒๕ กิโลเมตร

The Aunt Thum–Aunt Thai House Museum

Located approximately 25 kilometres from Sakon Nakhon city along Highway 223, represents a singular within the royal crafts narrative: the only private Isan residence ever honored with three discreet, unannounced personal visits by Her Majesty Queen Sirikit between the late 1970s and early 1980s. During these informal audiences, conducted without ceremonial retinue, Her Majesty bestowed upon Aunt Thai a royal-woven, hand-tied mudmee silk blouse in regal purple, an artefact now universally acknowledged as the sole item of royal clothing ever directly gifted to a commoner for replication and transmission. Aunt Thum meticulously reverse-engineered the intricate queen's pattern, thereby catalyzing the revival of an almost-extinct local geometric repertoire and transforming the household into the epicenter of a village-level weaving renaissance. The gesture precipitated a cascade of endogenous cultural and economic regeneration: neighboring households adopted supplementary weaving, preserving ancestral loom technology while generating sustainable income streams that prevented distress migration. The original blouse remains enshrined upon the household spirit altar, venerated daily with offerings of pale dok mahahong (*Magnolia sirindhorniae*) flowers in accordance with Phu Thai—Yo customary practice, an act that symbolically elevates the textile to the status of sacred palladium. Beneath the traditional raised-floor dwelling, the open undercroft has been converted into a permanent living atelier where descendants and village artisans continue to demonstrate the complete mudmee cycle on indigenous back-strap and frame looms. In its fusion of intimate royal patronage, material relic, and active transmission of tacit knowledge, the Aunt Thum—Aunt Thai House Museum stands as one of the most poignant and authentic micro-sites of palace-initiated cultural preservation and gendered economic empowerment in the entire Northeastern corpus, a place where visitors encounter not merely an object, but the living filament connecting monarchic compassion to grassroots human flourishing.

วัดพระธาตุเชิงชุม

วัดพระธาตุเชิงชุม ถือว่าพระธาตุคู่บ้านคู่เมืองของชาวสกลนคร ลักษณะของพระธาตุ เป็นองค์เจดีย์ก่ออิฐ ถือปูนทรงสี่เหลี่ยมไล่ระดับ ๓ ชั้น ตามแบบสถาปัตยกรรมล้านช้าง มีซุ้มประตู ๔ ด้าน ฐานสูง ๒๔ เมตร ยอดฉัตรทองคำเหนือองค์พระธาตุเชิงชุมทำด้วยทองคำบริสุทธิ์ มีความศักดิ์สิทธิ์ด้วยการสร้างครอบรอยพระพุทธรูปบาทของพระพุทธเจ้าสี่พระองค์ ได้แก่ พระกฤษณะ พระโกนาคมน พระกัศปะและองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ภายในพระวิหารประดิษฐาน หลวงพ่อพระองค์แสน เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ศิลปะเชียงแสน เมื่อได้กราบสักการะองค์พระธาตุแล้วนั้นนักท่องเที่ยวสามารถเดินเที่ยวตลาดผ้าคราม ซึ่งเปิดเป็นถนนคนเดิน อยู่บริเวณด้านหน้าของวัด โดยตลาดผ้าครามจะเปิดขาย ในช่วงเย็นทุกวันเสาร์-อาทิตย์

Wat Phra That Choeng Chum

Located at the historic heart of Sakon Nakhon city, is the province's pre-eminent sacred palladium and the quintessential expression of Lan Xang—Isan Buddhist architecture. The stupa, constructed in the classic four-sided, three-tiered pyramidal form characteristic of sixteenth-century Lao principalities, rises twenty-four metres and is executed in lime-mortared brick with elegantly recessed niches on each cardinal face. Its gilded pinnacle, forged from pure gold, surmounts a sacred reliquary chamber believed to enshrine the superimposed footprints of the four most recent Buddhas of the present thereby conferring upon the monument an exceptional eschatological status within regional Theravada cosmology. Ensclosed within the vihara stands Luang Pho Phra Ong Saen, a singularly venerated Chiang Saen—period bronze Buddha image in the Māravijaya posture, its serene facial archetype and flame-like usnīṣa exemplifying the apogee of fourteenth-century Lan Na sculptural canon. The entire temple compound thus functions as both a living liturgical centre and a palimpsest of layered sacred geographies spanning the present bhaddakappa. Immediately fronting the temple precinct unfolds the Saturday—Sunday Indigo Cloth Walking Street, a vibrant evening marketplace where dozens of local Phu Thai and Yo weaving collectives display naturally dyed mudmee and plain-weave indigo textiles. The spatial and symbolic contiguity of reliquary stupa and vernacular textile commerce eloquently materializes the enduring Isan synthesis of merit-making, cultural continuity, and livelihood generation that has defined Sakon Nakhon's identity for centuries. A pilgrimage to Phra That Choeng Chum is therefore simultaneously an act of devotion, an immersion in Lan Xang architectural grandeur, and an encounter with one of the Northeast's most authentic living indigo traditions.

ปราสาทพระธาตุนารายณ์เจงเวง

ปราสาทพระธาตุนารายณ์เจงเวง ตั้งอยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร เป็นสถานที่ที่สตรีชาวสกลนครจะนิยมไปไหว้เพื่อให้เกิดสิริมงคลแก่ชีวิต เพราะเป็นปราสาทที่ถูกสร้างด้วยกำลังความสามารถของอิสตรี โดยตำนานปราสาท ได้กล่าวถึงการแข่งขันระหว่างบุรุษชาวเมืองหนองหานน้อยและกลุ่มสตรีของพระนางนาเวงแห่งเมืองหนองหานหลวง เพื่อแย่งชิงพระอูรังคธาตุโดยตกลงกันว่าหากฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดสามารถสร้างพระธาตุเจดีย์ใหญ่เสร็จก่อนดาวเพ็ทขึ้นฝ่ายนั้นจะเป็นผู้ชนะ ปราสาทพระธาตุนารายณ์เจงเวงนับเป็นโบราณสถานที่มีสมบูรณ์ที่สุดของจังหวัดสกลนคร สร้างด้วยหินทรายส่วนฐานก่อด้วยศิลาแลงขนาดใหญ่ ปราสาทพระธาตุนารายณ์เจงเวง สร้างในสมัย "ศิลปะขอมปาปวน" หรือกล่าวได้ว่ารูปร่างปราสาทนั้นมีความคล้ายคลึงกับปราสาทปาปวน เมืองนครธม ประเทศกัมพูชา

Phra That Narai Cheng Weng,

Situated on the western outskirts of Sakon Nakhon city, constitutes the province's most intact and architecturally significant Khmer monument of the Bapuan period (mid-eleventh century CE). Executed primarily in finely dressed pink sandstone upon a massive laterite platform, the single-prāsāda sanctuary exemplifies the transitional stylistic canon that immediately preceded Angkor Wat: a compact, tiered tower with four axial gopura-porches, blind doors articulated by elegant lintels depicting Narai (Viṣṇu) reclining upon Ananta, and a superimposed false-storied silhouette crowned by a lotus-bud finial. Local tradition preserves a richly gendered aetiological narrative: the prāsāda was erected overnight in a ritual contest between the women of Nong Han Luang, led by the legendary Princess Nā Weng, and the men of neighboring Nong Han Noi, each faction vying for possession of a sacred breast-bone relic (urangkhathātu) of the Buddha. The women's team, working by torchlight, completed their shrine just before the morning star (Dao Phek) appeared, thereby securing both the relic and enduring symbolic victory. The legend has transformed the site into the pre-eminent destination for women throughout the province seeking auspicious blessings for marriage, fertility, and personal empowerment. Archaeologically, Phra That Narai Cheng Weng belongs to the same cultural horizon as Wat Phu (Laos) and the eponymous Bapuan temples at Angkor, representing one of the northernmost extensions of the Khmer imperial sacred geography during the reign of Sūryavarman I and Udayādityavarman II. Its exceptional state of preservation, combined with the living matriarchal mythos that continues to animate devotional practice, renders the monument a rare confluence of Hindu-Buddhist material heritage and vernacular Isan feminist sacrality- an irreplaceable palimpsest of both imperial Khmer ambition and resilient local agency.

รายชื่อผู้บริหาร สกสว.

- ศ. ดร.สมปอง คล้ายหนองสรวง ผู้อำนวยการ สกสว.
ศ. ดร.จักรพันธ์ สุทธิรัตน์ รองผู้อำนวยการ สกสว.
ผศ. ดร.พูลศักดิ์ โกษียาภรณ์ รองผู้อำนวยการ สกสว.
ศ. ดร.คมกฤต เล็กสกุล รองผู้อำนวยการ สกสว.
ศ. ดร.วิษณุ มีอยู่ รองผู้อำนวยการ สกสว.
รศ. ดร.นพพร ลิปพิชานนท์ รองผู้อำนวยการ สกสว.

รายชื่อคณะกรรมการ

- ศาสตราจารย์ นายแพทย์ สุทธิพันธ์ จิตพิมลมาศ
ดร.จันทร์วิภา ธนะโสภณ
นาย ประทีป มีศิลป์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุภาวดี โพธิยะราช
รองศาสตราจารย์ ดร.พรรณี สวนเพลง
ดร.ฉัตรฉวี คงดี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาวิณี รอดประเสริฐ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ จตุพล ดวงจิตร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ณัฐปรีญา โพธิ์พันธุ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ศรีญา ประเสริฐสุด
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชุติมา จักรจรัส
ดร.นวนันท์ ศรีสุขใส
นางสาว ปณิชา ต้นสุติขล
นาย ชัยพงษ์ เทพธานี
นาย วรนนท์ ดีผดุง

